

**VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA**

KATEDRA REGIONÁLNEJ A ENVIRONMENTÁLNEJ EKONOMIKY

**Vývoj poľnohospodárstva v Košickom kraji a jeho možný rozvoja
Agriculture in Košice Region and its Potential for Development**

Študent:

Gabriel Ujjobbágy

Vedúci bakalárskej práce:

prof. Ing. Jiří Kern, Csc.

Ostrava 2014

VŠB - Technická univerzita Ostrava
Ekonomická fakulta
Katedra regionální a environmentální ekonomiky

Zadání bakalářské práce

Student: **Gabriel Ujjobbágy**
Studijní program: B6202 Hospodářská politika a správa
Studijní obor: 6202R040 Regionální rozvoj
Téma: **Zemědělství v Košickém kraji a jeho možný rozvoj**
Agriculture in Košice Region and its Potential for Development

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
 2. Aspekty zemědělství v regionálním rozvoji
 3. Vývoj zemědělství v Košickém kraji a zhodnocení jeho významu
 4. Nové možnosti rozvoje zemědělství v Košickém kraji
 5. Závěr
- Seznam použité literatury
Seznam zkratk
Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce
Seznam příloh
Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

KOVÁČ, Karol et al. *Udržateľné a multifunkčné poľnohospodárstvo*. Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, 2008. 184 s. ISBN 9788055201108.
VAROŠČÁK, Ján. *Slovenské poľnohospodárstvo v rokoch 1995 až 2007*. Bratislava: Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, 2008. 97 s. ISBN 9788080584931.
WOKOUN, René et al. *Regionálny rozvoj: východiska regionálneho rozvoje, regionálna politika, teorie, stratégie a programovanie*. Praha: Linde, 2008. 475 s. ISBN 9788072016990.

Formální náležitosti a rozsah bakalářské práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí bakalářské práce: **prof. Ing. Jiří Kern, CSc.**

Datum zadání: 22.11.2013

Datum odevzdání: 09.05.2014

Ing. Jan Malinovský, Ph.D.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Abstrakt

Objektom tejto práce je výskum poľnohospodárstva v Košickom kraji. Poľnohospodárstvo je všeobecne najviac stagnujúcim odvetvím, aj keď ma vysoký prínos na rozvoji vidieka a vplyv na kvalitu životného prostredia. Hlavným objektom práce bude popis vplyvu poľnohospodárstva na rozvoj vidieka, postavenia poľnohospodárstva v Košickom kraji, analýza ekonomickej produkcie a navrhnutie možného rozvoja.

Kľúčové slová:

Poľnohospodárstvo, potenciál, Košický kraj, Slovensko, región, rozvoj

Object of the work is research agriculture of Košický kraj. Agriculture is generally most stagnant sector, although it has a high asset on development of countryside and impact on environment. Main object will description of impact agriculture on development of countryside, position of agriculture in Košice region, analysis of agriculture production and suggestion of possible development.

Key words:

Agriculture, potential, Košický region, Slovakia, region, development

ČESTNÉ PREHLÁSENIE

Prehlasujem, že som celú bakalársku prácu na tému Vývoj poľnohospodárstva v Košickom kraji a možnosti rozvoja, vypracoval samostatne za použitia uvedených knižných a elektronických zdrojov.

V Ostrave, dňa 9.5.2014

.....
Gabriel Ujjobbágy

POĎAKOVANIE

Chcem sa poďakovať svojmu vedúcemu bakalárskej práce prof. Ing. Jiřímu Kernovi, Csc. za veľmi veľkú trpezlivosť, poskytnuté rady a podnety pri vypracovávaní tejto práce

Obsah

Obsah	7
Úvod	8
1. Aspekty poľnohospodárstva v regionálnom rozvoji.....	9
1.1. Aspekty regionálneho rozvoja a regionálnej politiky	9
1.2. Vplyv poľnohospodárstva na rozvoj vidieka Slovenska	14
2. Vývoj poľnohospodárstva v Košickom kraji a zhodnotenie je ho významu.....	19
2.1. Všeobecná charakteristika Košického kraja	19
2.2. Postavenie poľnohospodárstva v Košickom kraji	25
2.3. Charakteristika pôdneho fondu v Košickom kraji	28
2.4. Vývoj produkcie vybraných poľnohospodárskych plodín v Košickom kraji	32
2.4.1. Vývoj produkcie obilnín	32
2.4.2. Vývoj vinohradníctva.....	36
2.4.3. Produkcia zemiakov.....	38
2.5. Ekonomická výkonnosť poľnohospodárstva v Košickom kraji	40
2.5.1. Tvorba cien poľnohospodárskych výstupov Košického kraja	40
2.5.2. Ekonomická analýza poľnohospodárskej produkcie v Košickom kraji.....	42
2.5.3. Zrovnanie živočíšnej produkcie s rastlinnou v Košickom kraji.....	46
3. Nové možnosti rozvoja poľnohospodárstva v Košickom kraji	48
Záver.....	52
Zoznam literatúry :	54
Zoznam skratiek:	55

Úvod

Táto bakalárska práca sa bude venovať oblasti, ktorej význam v ekonomike je často krát podceňovaný a je ňou poľnohospodárstvo. Cieľom tejto práce bude hlbšie analyzovať poľnohospodárstvo v Košickom kraji, zhodnotiť jeho pôdny fond, ekonomickú efektivitu poľnohospodárskej výroby, vývoj poľnohospodárstva v Košickom kraji a postavenie v rámci celej ekonomiky Košického kraja. Záver sa bude venovať možnému rozvoju.

V prvej kapitole tejto práce sa budeme venovať aspektom poľnohospodárstva v regionálnom rozvoji. Najprv všeobecne charakterizujeme regionálny rozvoj a regionálnu politiku a potom prejdeme na všeobecný vývoj poľnohospodárstva v Slovenskej republike od začiatku dvadsiateho storočia do súčasnosti a jeho vplyv na rozvoj regiónov. Zhodnotíme ako sa v obciach, regiónoch podieľa poľnohospodárstvo na socioekonomickej úrovni a rozvoji a taktiež sa táto kapitola bude venovať súčasnej perspektíve poľnohospodárstva a tou je udržateľné poľnohospodárstvo. Toto všeobecne zhodnotenie vývoja za celé Slovensko by nám malo pomôcť lepšie pochopiť problematiku poľnohospodárstva v Košickom kraji. Druhá kapitola tejto práce s názvom Vývoj poľnohospodárstva v Košickom kraji a jeho význam sa už plne zameria na Košický kraj. Táto kapitola sa bude zaoberať na úvod všeobecnou charakteristikou Košického kraja, popíše jeho špecifika a jeho demografickú a socioekonomickú stránku, ale aj jeho geografické vlastnosti. Ďalšie časti tejto kapitoly sa budú venovať najmä postaveniu poľnohospodárstva v Košickom kraji, jeho pôdnemu fondu, charakteristike vývoja vybraných plodín a v zaverí tejto kapitoly budeme podrobne charakterizovať ekonomickú stránku vývoja poľnohospodárstva v Košickom kraji. Táto časť nám prezradí veľa údajov z ekonomických aspektov poľnohospodárstva a zrovná rastlinnú produkciu s živočíšnou. Posledná kapitola bude venovaná alternatívnemu využívaniu poľnohospodárskej pôdy v Košickom kraji, ktorý môžeme nazvať ako možný rozvoj. V závere tejto práce komplexne zhodnotíme poľnohospodárstvo v Košickom kraji a uvedieme najdôležitejšie zistenia ku ktorým sa dospelo v tejto práci.

1. Aspekty poľnohospodárstva v regionálnom rozvoji

1.1. Aspekty regionálneho rozvoja a regionálnej politiky

Ak sa povie najhumánnejšia ekonómia a najpraktickejšia geografia tak ide o regionálnu vedu menom regionálna ekonomika. Táto veda vznikla na rozmedzí viacerých vedných disciplín, akými sú ekonómia, geografia, demografia, urbanizmus. Regionálna ekonómia sa zaoberá skúmaním vývoja miest a regiónov a snaží sa chápať priestor v ekonómii. Táto veda sa zoberá otázkami akými sú napríklad: Prečo je vyššia nezamestnanosť v Košiciach ako v Rimavskej Sobote ? Regionálna ekonomika sa skladá z dvoch prístupov a to makro pohľadu a mikropohľadu. Z mikropohľadu bude identifikovať faktory, ktoré vplývajú na výrobné náklady a zisk ekonomických jednotiek. Na druhej strane, z makropohľadu skúma regionálna veda regionálnu ekonomiku ako komplex jednotiek a ich vzťahov, ktoré vplývajú na výrobné náklady a zisk ekonomických jednotiek. Sú regióny, ktoré na celkový hospodársky rast veľmi citlivo reagujú a dokážu byť hnacím regiónom celého štátu a na druhej strane sú regióny, ktoré rozvojové impulzy zachytávajú veľmi pomaly a taktiež horšie zvládajú hospodársku recesiú. Rozdiely medzi regiónmi sú dosť výrazne spôsobené prírodnými podmienkami. Okrem prírodných faktorov rozvoj regiónov ovplyvňujú rôzne ďalšie faktory akými sú najmä intenzita využívania rôznych prírodných zdrojov a taktiež infraštruktúra. Regionálna ekonomika sa pýta na tri základné otázky čo ?, kde ?, prečo a čo s tým ?. Otázka čo sa zaoberá typmi ekonomických aktivít, ktoré hľadajú svoje optimálne miesto pôsobenia. Otázka kde ? sa bude zaoberať hľadaním optimálneho miesta economickej jednotky vo vzťahu k jej zdrojom a vo vzťahu k ostatným ekonomickým jednotkám. Otázka prečo a čo s tým ? bude hľadať dôvody a zákonitosti prečo sú výrobné faktory a ekonomické jednotky, ale aj ekonomické príjmové skupiny na určitom území rozložené tak ako ich vidíme. Na koniec sa budeme zaoberať ako ovplyvniť toto rozmiestnenie v regiónoch aby bol dosiahnutý spoločensky optimálny stav. Tento optimálny spoločenský stav ma značne súvis s kritériami regionálneho rozvoja.

Regionálny rozvoj je pojem, ktorému sa dnes prisudzuje široký kultúrny, ekonomický, ekologický, ale najmä sociálny význam. Dá sa konštatovať, že neexistujú všeobecne platné kritéria, ktoré by mal spĺňať regionálny rozvoj, v každom regióne ide vždy o špecifický prípad potreby rozvoja. Každá národná ekonomika ale aj každý región si rozvoj predstavujú

trochu inak, keďže každý región ma o niečo iné potreby, iné hodnoty a iné tradície a takisto sa aj v čase sa menia potreby a predstavy rozvoja. V skorších obdobiach sa tento pojem stotožňoval s pojmom ekonomický rast. Dnes ma tento pojem význam taktiež sociálny. V niektorých krajinách prevládajú liberálne prístupy, ktoré dovoľujú len obmedzene zásahy štátu a tak isto existujú krajiny kde je silne sociálne cítenie ktoré uprednostňuje vysoko aktívnu politiku zamestnanosti a odstraňovania disparít medzi regiónmi. Avšak všeobecne sa dá povedať že hlavne prvky, ktoré by mal rozvoj obsahovať sú rast, práca a spravodlivosť – rovnosť. V dnešnej dobe existuje veľa prístupov k vysvetľovaniu pojmu regionálny rozvoj. Existujú však dva základne koncepcie regionálneho rozvoja a to: exogénne koncepcie regionálneho rozvoja a endogénne koncepcie regionálneho rozvoja. Tieto koncepcie sú rozdelené podľa činnosti regionálnej politiky. Dôvody uplatňovania regionálnej politiky je možné rozdeliť do troch kategórii a nimi sú ekonomické dôvody, sociálne dôvody. Ekonomický dôvod je následok skutočnosti, že teória fungovania trhového mechanizmu, zabezpečuje vyvážené rozdelenie zdrojov často zlyháva. Je dokázané, že ako sa často hovorí neviditeľná ruka trhu nedokáže optimálne alokovať zdroje. V mnoho problémových regiónoch je vysoká nezamestnanosť, nevyužité výrobné kapacity a vďaka verejným zásahom napríklad v podobe investícií je možné tieto regióny podporiť. Na ekonomický dôvod dosť významne nadväzuje sociálny dôvod, keďže pri vysokej nezamestnanosti a nízky mzdách sa zvyšujú sociálne problémy a sociálna nespokojnosť obyvateľstva.

Exogénna koncepcia regionálneho rozvoja je orientovaná na mobilitu výrobných faktorov a založená je na tom že trh podporuje mobilitu pracovných síl a kapitálu. Táto teória predpokladá, že hlavnými vplyvmi regionálneho rozvoja sú impulzy zo zahraničia. Zdôrazňuje najmä, že otvorenosť regionálnych ekonomík, je hlavným faktorom rozvoja, keďže v situácii ak by regióny fungovali ako úplne uzavreté ekonomiky, ich ekonomický rast by bol výsledkom existujúcich výrobných faktorov v regióne, keďže by neexistovala tovarová výmena. V takom prípade by sa nemohli výrobné subjekty v regiónoch špecializovať na výrobu toho pri čom dosahujú komparatívnych výhod v porovnaní s ostatnými regiónmi a nemohlo by dôjsť k špecializácii. Exogénna koncepcia ďalej, že mobilita práce, kapitálu a poznatkov medzi regiónmi sú hybnou silou ich rozvoja. Táto koncepcia je založená na na prilákaní kapitálu a nových technológií prostredníctvom investovania veľkých nadnárodných firiem a na podpore týchto firiem, ktoré sú schopne zamestnať veľký počet ľudí a podstatne znížiť nezamestnanosť v regiónoch. Na základe tejto teórie sú regióny nútené navzájom si konkurovať a bojovať o investorov. Firmy získavajú výhody z geografickej blízkosti vstupov,

z lacnej pracovnej sily a z dostatočne infraštruktúry, ktorá im zabezpečí rýchly odbyt svojich výrobkov. Jednou z teórií exogénnej koncepcie regionálneho rozvoja je aj polarizovaný rozvoj. Hlavným aspektom tejto teórie je, že ekonomický rast nie je rovnomerný, ale sa sústreďuje do niekoľkých centier rastu.

Vývoj ekonomických teórií postupne začal taktiež upriamovať pozornosť na skúmanie endogénnych vplyvom na regionálny rast. Rozvoj tejto teórie bol spojený so zlyhávaním tradične rozvojovej politiky orientujúcej sa na mobilitu investícií firiem, ale aj štátu v chudobných regiónoch. Výskumy dokazujú, že úspech regiónov je založený najmä na špecifických vnútroregionálnych faktorov. Medzi tieto vnútroregionálne faktory patria podnikavosť obyvateľov regiónu, efektívna medzi firemná spolupráca, kreativita pracovnej sily, vysoká úroveň výskumnej špecializácie výskumných centier a podpora miestnej vlády formou regionálnych rozvojových agentúr. V tejto teórii je regionálny rozvoj značne spojený s využívaním hmotných, ale aj nehmotných faktorov regiónu. Medzi základnú charakteristiku endogénnych stratégií patrí:

- Regionálny rozvoj zahŕňa aj ciele sociálne a environmentálne a nie len ekonomický rast
- Významným faktorom regionálneho rozvoja je využívanie miesených zdrojov a ich efektívne zhodnotenie.
- Rast významu menších podnikov a sústredenie sa na inovácie

V endogénnej koncepcii sa regionálny rozvoj chápe ako problematika, ktorej výsledok v podobe ekonomického rastu a zvyšovania kvality života v regiónoch bude závisieť na činnosti viacerých aktérov a ich politiky. Táto politika sa nazýva regionálna politika a najmä od jej charakteru bude závisieť úspešnosť regionálneho rozvoja.

Regionálna politika sa dá nazvať aj ako stupňovito usporiadaný proces ovplyvňovania rozvoja regiónov na niekoľkých úrovniach. Najvyššou úrovňou v hierarchii je nadnárodný úroveň. Po nej nasleduje národná a na konci je regionálna. Nadnárodná úroveň predstavuje regionálnu politiku, ktorú uskutočňuje Európska únia. Touto regionálnou politikou presadzuje svoje princípy a zaujmi ako súčasť politiky hospodárskej a sociálnej súdržnosti. Pri národnej úrovni ide o regionálnu politiku štátu a presadzuje ňou zaujmi a zámery v priestorovej štruktúre národnej ekonomiky.

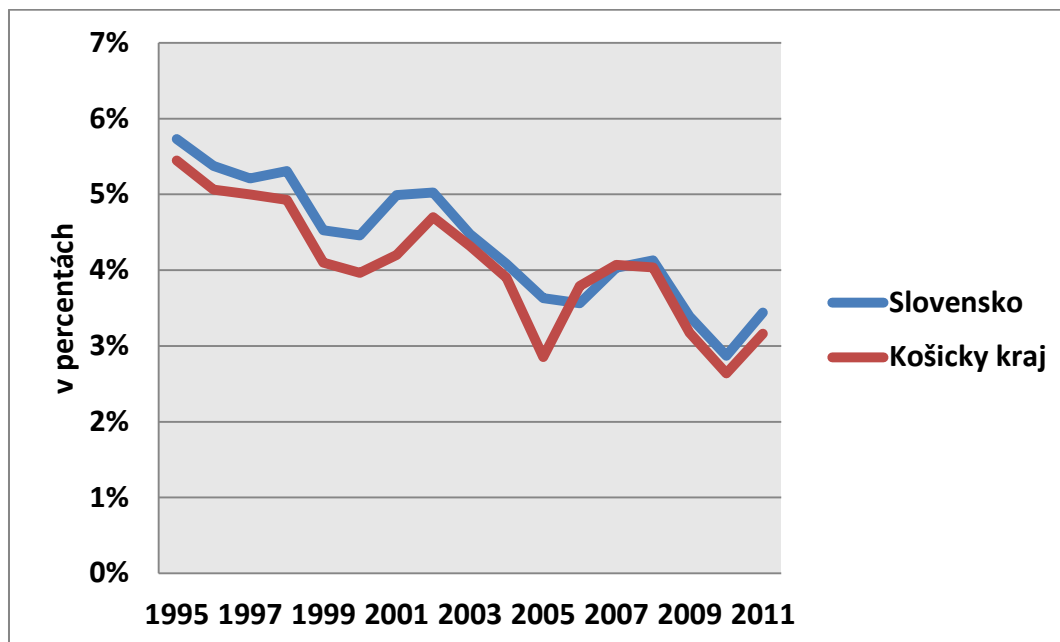
Taktiež je dôležité vysvetliť prečo je uskutočňovanie regionálnej politiky pre každú krajinu dôležité. Regionálna politika je uskutočňovaná z dôvodov stále pretrvávajúcich regionálnych problémov. Dôležitým cieľom dnešnej spoločnosti je zabezpečiť čo najvyrovnanejšie životné podmienky vo všetkých regiónoch krajín. Týka sa to najmä oblastí práca a doprava ale aj iných, keďže v postihnutých regiónoch je najväčší sociálny problém ponuka práce, čo súvisí s nedostupnosťou regiónov dôsledkom infraštruktúry. Úplne rovnakú úroveň životných podmienok nie je možné dosiahnuť je možné ju len zmierňovať. Existujú krajiny ako napríklad Taliansko kde sú veľmi vysoké rozdiely životných podmienok. Sever Talianska je jedným z najbohatších oblastí Európskej únie a juh krajiny by sa mohol porovnávať s úrovňou životných podmienok na Slovensku. Menšie regionálne rozdiely by sme mohli nájsť napríklad v Českej republike, kde je tak najvýraznejší rozdiel akurát medzi Prahou a zvyškom republiky alebo aj v Švédsku a Fínsku. Sociálny dôvod regionálnej politiky do určitej miery súvisí taktiež s kriminalitou, keďže mnohokrát neriešene sociálne problémy vedú vyústiť do násilných eskalácií ako tomu bolo na parížskych predmestiach. Posledným dôvodom regionálnej politiky sú Ekologické dôvody. Nadmerná koncentrácia ekonomických činností vyúsťuje do nadmernej záťaže na životné prostredie, čo môže často kráť viesť k zdravotným problémom obyvateľstva. Úlohou regionálnej politiky v tomto smere je rovnomernejšie rozmiestniť ekonomické činnosti, aby sa predišlo nadmernej záťaži.

Podľa mnohých najmä neoklasických teórií by mala ekonomická výkonnosť regiónov postupne k sebe konvergovať a úspech tohto cieľa značne súvisí s úspešnosťou regionálnej politiky. Regionálna politika je jednou z najvýznamnejších politík v rámci Európskej únie a je integrovanou súčasťou hospodárskej politiky štátu. Cieľom tejto politiky je znižovať rozdiely medzi vysoko rozvinutými regiónmi a zaostávajúcimi regiónmi prostredníctvom súborov, cieľov, opatrení a nástrojov, alebo inak povedané regionálna politika sa snaží znižovať socioekonomické rozdiely medzi regiónmi. Rozvinuté regióny sa vyznačujú priaznivou sociálnou a ekonomickou štruktúrou, ktoré dávajú možnosti sa priaznivo rozvíjať. Zaostávajúce regióny sú charakteristické dlhodobým úpadkom. V týchto regiónoch zvykne klesať produkcia vo väčšine sektoroch, čo sprevádza vysoká nezamestnanosť a nízka kúpna schopnosť obyvateľstva. Sociálna nespokojnosť zvyčajne vyúsťuje k emigrácii obyvateľstva najmä mladšej zložky. Tieto regióny sú charakteristické taktiež slabou infraštruktúrou a ich charakter je často vidiecky. Tieto regióny sú prevažne zaostané dôsledkom svojho periférneho umiestnenia alebo historického vývoja. Ďalším typom regiónov, ktoré sa dajú označiť za problémové sú štrukturálne postihnuté regióny. Tieto regióny v minulosti mohli byť

rozvinutými, avšak dôsledkom úpadku nejakého kľúčového odvetvia začali upadať. Sú to prevažne regióny ktoré sa rýchlo rozvinuli v časoch industrializácie napríklad dôsledkom blízkych zdrojov uhlia a dnes ich ekonomická štruktúra neprináša úžitok ako v minulosti a tým pádom nedokážu udržiavať tempo hospodárskeho rastu v párovaní s inými regiónmi. Regionálna politika sa snaží vo všetkých týchto problémových regiónoch či už zaostávajúcich alebo štrukturálne postihnutých využiť čo najviac ich geograficky, ľudsky a ekonomicky potenciál aby sa mohli čo najdynamickejšie rozvíjať. „Úloha štátu v regionálnej politike je zdôraznená aj v prístupoch vychádzajúcich z chápania národnej ekonomiky ako agregátu diferencovaných regiónov, rozvoj ktorých môže byť efektívny len s pochopením regionálnej štruktúry a jej špecifik". Regionálna politika nie je len politikou štátu, ale aj územnej samosprávy a ďalších zainteresovaných subjektov. prispievať k harmonickému a vyváženému rozvoju regiónov, znižovať rozdiely medzi úrovňou regiónov, podporovať hospodársky rast a sociálny rozvoj. Regionálna politika je činnosť, ktorej cieľom je zmiernovať disparity medzi rôznymi regiónmi. Úspešnosť regionálnej politiky závisí od toho do akej miery dokážu kompetentný pochopiť problém daného regiónu a od harmonickej spolupráce medzi zainteresovanými skupinami.

1.2. Vplyv poľnohospodárstva na rozvoj vidieka Slovenska

Graf 1.1 Vývoj podielu hrubej pridanej hodnoty poľnohospodárstva na celkovej ekonomike

Vlastne vypracovanie, zdroj: Štatistický úrad SR

V oblasti zamestnanosti a podielu na hrubom domácom produkte a hrubej pridanej hodnote zohrávalo poľnohospodárstvo ako aj celý primárny sektor na Slovensku ako aj v celej Strednej Európe významnú úlohu až do začiatku dvadsiateho storočia. Slovensko bolo považované na základe tradícií za poľnohospodársku krajinu. Roku 1930 počas prvej Československej republiky pracovalo na Slovensku v poľnohospodárstve a rybárstve a lesníctve približne 57 % práceschopných obyvateľov. Po roku 1949 bolo Slovensko šokovým spôsobom industrializované bez predchádzajúcej priemyselnej tradície, akú napríklad mali priemyselné krajiny západnej Európy. Poľnohospodárstvo bolo predtým jediným možným variantom zamestnania vo vidieckych sídlach, najmä v horských oblastiach. Po tomto roku došlo k prudkému poklesu počtu zamestnaných v poľnohospodárstve. Dôvodom bol najmä rozvoj priemyslu a znižovanie potreby pracovníkov v poľnohospodárstve čo bolo spôsobené najmä mechanizáciou poľnohospodárstva. Táto transformácia zapríčinila rapídne zníženie potreby zamestnancov v tomto odvetví. Napriek všetkým procesom transformácie poľnohospodárstva ako aj celej ekonomiky zostáva zamestnanosť v poľnohospodárskom odvetví naďalej významnú úlohu, aj keď nie takú ako pred rokom

1989, kedy mala zamestnanosť v poľnohospodárstve na južnom a juhovýchodnom Slovensku, ale aj horských a podhorských oblastiach významnejšiu sociálnu úlohu ako je tomu dnes. Poľnohospodárstvo v období pred rokom 1989 zamestnávalo najmä marginálne sociálne skupiny rómsku populáciu a nekvalifikovaných pracovníkov. V podstate poľnohospodárstvo zamestnávalo tú časť populácie, ktorá nemala žiadne iné možnosti lokálneho pracovného uplatnenia. V období transformácie socialistickej krajiny na demokratickú došlo k veľkému úbytku pracovníkov v poľnohospodárstve. Tento pokles predstavoval približne z 351 000 zamestnaných v roku 1989 na približne 52 000 roku 2001 a to je na necelú jednu sedminu. Skutočný výskyt práce v poľnohospodárstve je ale vyšší, keďže štatistiky nepočítajú rodinných príslušníkov, pomocníkov a pracovníkov na čierno, ktorých nie je možné sledovať. V období transformácie ekonomiky na demokratickú po roku 1989 samozrejme prudko rástla nezamestnanosť v poľnohospodárskych regiónoch a poľnohospodárstvo sa začalo stavať dodávateľom nezamestnaných. A tento typ nezamestnaných na rozdiel od tých ktorý ukončili svoju prácu v inom odvetví ekonomiky predstavoval takzvané tvrdé jadro dlhodobej nezamestnanosti. Tento fenomén sa začal volať agrárna nezamestnanosť a v niektorých vidieckych regiónoch sa stal vážnym sociálnym problémom. Agrárna nezamestnanosť robí najvážnejšie problémy v niektorých deprimovaných regiónoch a určitých sociálnych skupinách a tento problém ešte viac prehĺbuje dlhodobý útlm poľnohospodárskej výroby, vylúčenie menej kvalifikovaných pracovníkov z trhu práce, nízka schopnosť poľnohospodárskej populácie k rekvalifikácii a pokles využitia výrobných kapacít v poľnohospodárstve a to najmä u živočíšnej výroby, ktorá viazala vysoké množstvo manuálnej práce. Je jasné, že tí ktorý boli prepustený z poľnohospodárstva mali prevažne nižšiu kvalifikáciu a malé šance sa uplatniť na trhu práce. Tak isto sa v poľnohospodárstve zvyšuje sezónne využívanie pracovných síl namiesto zamestnávania pracovníkov v riadnom pracovnom pomere a to najmä u nových podnikateľských subjektoch, keďže je to ekonomicky efektívnejšie. Z priestorového spektra sú tri druhy regiónov v ktorých zohráva nezamestnanosť z poľnohospodárstva významnú úlohu. Prvým typom sú tradične agrárne, malo urbanizované regióny s absenciou infraštruktúry s prežívajúcimi poľnohospodárstvom prevažne živočíšneho charakteru nachádzajúce sa v horských a podhorských oblastiach. Ďalší typ sú regióny typické rýchlou povojnovou industrializáciou a v súčasnosti hlboko zasiahnuté ekonomickou reštrukturalizáciou a s vysokou tradíciou súkromného poľnohospodárskeho hospodárenia. Typické tieto regióny taktiež rozptýleným osídlením a dochádza u nich k procesu deindustrializácie. Posledný typom regiónu sú poľnohospodárske produkčné regióny južného Slovenska charakteristické prevažne nížinami a prevádzujúcou rastlinnou

produkciou nad živočíšnou. Našťastie je v poslednej dobe znižujúci trend nezamestnaných s poslednou prácou v poľnohospodárstve, keďže väčšia časť tejto populácie už prešla do dôchodku a mladý majú nižší záujem o toto odvetvie. V poľnohospodárstve je taktiež významná mzdová disparita a priemerná mzda v poľnohospodárstve pohybuje sa len na úrovni 70 % miezd národného hospodárstva, horšie na tom sú už len zamestnanci v pohostinstve. Nízke mzdy v poľnohospodárstve odrážajú nízku produktivitu práce, ale i obsah práce, ktorý sa prejavuje nízkou kvalitou pracovných síl. Na Slovensku zatiaľ poľnohospodárstvo len málo využíva technicky pokrok a inovácie a taktiež aj zvyšovanie miezd v poľnohospodárstve bude ovplyvňovať rast technického pokroku a inovácie. Pozitívne je, že od roku 1989 sa vzdelanostná štruktúra v poľnohospodárstve podstatne zlepšila. V roku 1989 bol takmer každý druhý zamestnanec v poľnohospodárstve nekvalifikovaný, dnes je už len každý desiaty. Dá sa očakávať, že v budúcnosti bude sa postupne znevažovať počet nízko kvalifikovaných pracovníkov dôsledkom technologického procesu. Je možné však konštatovať, že tento proces už prebieha. Taktiež je vek zamestnancov v poľnohospodárskom odvetví značne nadpriemerný oproti ostatným odvetviám. Už v roku 1989 činil priemerný vek v tomto odvetví 41 rokov. V roku 2011 došlo k zvýšeniu na 46 rokov. Tento stav je spôsobený tým, že po roku 1989 sa zastavil prísun mladej generácie. Na vidieku ma poľnohospodárstvo taktiež jednu významnú funkciu, ktorá značne zvyšuje blahobyť a je to domáca samozasobovateľnosť obyvateľstva. Veľká časť vidieckeho obyvateľstva produkuje poľnohospodárske komodity v malom množstve pre rodinu a nadbytok predáva v malom množstve známym, alebo na miesených tržniciach. Tento predaj nepodlieha dani z pridanej hodnoty, ani výnos z predaja dane s príjmu a dokáže často významne pomôcť obyvateľom v chudobných regiónoch. Táto domáca produkcia sa dá len ťažko štatisticky sledovať a preto jej význam je možné len odhadnúť.

Vysoká nezamestnanosť v periférnych vidieckych oblastiach spôsobuje potrebu riešiť sociálnu funkciu poľnohospodárstva. Najdôležitejšou funkciou okrem toho že sa podieľa na zásobovaní obyvateľov potravinám je taktiež v tom, že udržateľnosť hospodárskeho života na vidieku je do značnej miery závislá na poľnohospodárstve a čím pôjdeme do periférnejšej obce a do obce s horšou infraštruktúrou, tým bude vyššia pravdepodobnosť, že pre túto obec ma poľnohospodárstvo dôležitý význam. Často krát je však v týchto periférnych oblastiach problém odlivu mladých, ktorý nemajú záujem pracovať v poľnohospodárstve a väčšia časť z nich sa radšej odsťahuje do ekonomicky vyspelejších regiónov, keďže v dnešnej dobe je nízka atraktivita a popularita pracovať v tomto odvetví a to bude v budúcnosti úlohou ekonómov a

politikou vrátiť poľnohospodárstvu a poľnohospodárskym obciam aspoň čiastočne to postavenie a atraktivitu čo mali v minulosti. Okrem sociálnej funkcie ma poľnohospodárstvo vplyv aj na životné prostredie, keďže pesticídy používané pri produkcii majú mnoho negatívnych vplyvov, čo bude potrebné riešiť napríklad podporou udržateľného poľnohospodárstva, ktorému sa v minulosti nekládla žiadna pozornosť.

V dnešnej dobe sa poľnohospodárska politika v Európskej únii, aj na Slovensku, čo raz viac a viac upriamuje pozornosť na udržateľné poľnohospodárstvo, ktoré na rozdiel od konvenčného sa zaoberá okrem ekonomickej stránky produkcie aj ekologickou. Udržateľné poľnohospodárstvo sa snaží produkovať bez vedľajších nepriaznivých vplyvov na ekosystém. Dá sa konštatovať, že v minulosti sa o tento typ obhospodarovania pôdy nikto nezaoberal avšak dnes sa stáva aktuálnym. Najprv upriamime pozornosť na opak udržateľného poľnohospodárstva a tým je konvenčné poľnohospodárstvo. Najcharakteristickejšou vlastnosťou tohto druhu poľnohospodárstva vysoká intenzita hnojenia priemyselnými hnojivami. Poľnohospodári venujú len malú pozornosť recyklácii živín, ktorá závisí od diverzifikovanej skupine pôdných mikroorganizmov a od vytvárania vhodných podmienok poľnohospodárskymi postupmi. Podobne i aplikácia herbicídov redukuje druhovú diverzitu burín v porastoch pestovaných plodín, eliminuje ekologické procesy vnútro druhovej interferencie rastlín a retarduje činnosť dážďoviek v pôde. Poľnohospodárske systémy u konečného poľnohospodárstva sú vysoko produkčné, ale súčasne aj labilné, v ktorých vyváženosť regulačných procesov zabezpečuje človek. Ich stabilita klesá so stúpajúcou tendenciou poľnohospodárskej produkcie, najmä odsunom organickej hmoty za ich hranice. V konečnom poľnohospodárstve je veľmi nízka diverzita plodín, keďže sa produkujú monokultúry niekoľko druhov rastlín, ktorých pestovanie je ľahké a prosperita vysoká. Pri nízkej diverzite sa oveľa viac rozvíjajú populácie škodcov na rozdiel od ekologického poľnohospodárstva. Na rozdiel od konvenčného poľnohospodárstva sa udržateľné poľnohospodárstvo predstavuje riadenie udržateľné poľnohospodárske systémovým v ktorých sa vysoké vstúpi hnojív nahradzujú novými biologickými, technickými a ekologickými poznatkami. Je založené na samoregulačných procesoch ekologických systémov. Udržateľné poľnohospodárstvo sa riadi niekoľkými zásadami a sú nimi: zachovanie produkčných schopností pôdy, udržateľné využívanie prírodných zdrojov, zvyšovanie podielu environmentálnych technológií, využívanie naturálnych auto regulačných mechanizmov, zachovanie biodiverzity. Tento druh poľnohospodárstva dáva možnosť rozvoja aj menším pestovateľom, ktorý by produkciou ekologických produktov mohli uspokojovať dopyt

náročnejších spotrebiteľov pre ktorých je kvalita dôležitejšia ako cena. Za posledných 12 rokov podstatne stúpla rozloha poľnohospodárskej pôdy v systéme ekologického poľnohospodárstva a roku 2012 dosiahla úroveň 8,5 %. Ekologické poľnohospodárstvo je jednou z alternatív rozvoja vidiek a dá sa očakávať že jeho význam bude ďalej rásť

Súčasný poľnohospodárstvo Slovenska je jediným odvetvím, ktorého stabilita bez dotácii z európskej únie a štátneho rozpočtu by bola veľmi otázná. Poľnohospodári majú možnosť okrem priamych platieb, ktoré im dávajú možnosť vykázať aspoň nejaký zisk aj nepriame platby alebo takzvané projektové podpory, ktoré podieľajú na zvyšovaní konkurencieschopnosti poľnohospodárstva na Slovensku. Tieto podpory sú veľmi dôležité pre rast stability a konkurencieschopnosti poľnohospodárstva na vidieku. Program rozvoja vidieka SR 2007 – 2013 poskytuje poľnohospodárom projektové podpory. Politika rozvoja vidieka je súčasťou spoločnej poľnohospodárskej politiky európskej únie. Medzi hlavné priority programu rozvoja vidieka patrí podpora modernizácie a inovácie v poľnohospodárstve a tým zvýšenie efektivity Program rozvoja vidieka SR 2007 – 2013 má tri základné ciele. Prvým cieľom je zvýšenie konkurencieschopnosti poľnohospodárstva, potravinárstva a lesného hospodárstva. Druhým cieľom je zlepšenie stavu životného prostredia a krajiny a posledným skvalitnenie života vo vidieckych oblastiach a diverzifikácia vidieckeho hospodárstva.

2. Vývoj poľnohospodárstva v Košickom kraji a zhodnotenie jeho významu

2.1. Všeobecná charakteristika Košického kraja

Obrázok 2.1 Košický kraj

Podľa územno-správneho usporiadania sa člení Košický kraj na 11 okresov: Gelnica, Košice I, Košice II, Košice III, Košice IV, Košice-okolie, Michalovce, Rožňava, Sobrance, Spišská Nová Ves a Trebišov. Správnym, hospodárskym, politickým, školským a kultúrnym centrom kraja sú Košice, ktoré sú druhým najväčším mestom na Slovensku. V kraji sa nachádza 440 obcí, z toho 17 disponuje štatútom mesta. Najmenším okresom s rozlohou 16,9 km² je okres Košice III a najväčším s rozlohou 1 534,6 km² je okres Košice-okolie. Najľudnatejším okresom je okres Košice-okolie s počtom obyvateľov 121 187 a najmenej ľudnatým je okres Sobrance s počtom obyvateľov 22 839. V kraji je rozvinutá sieť obchodu, služieb, finančných inštitúcií, zdravotníckych a sociálnych zariadení a vedeckých a kultúrnych ustanovizní. Vysoké školstvo je koncentrované v Košiciach, kde sa nachádzajú 4 vysoké školy (Univerzita P. J. Šafárika, Technická univerzita, Univerzita veterinárneho lekárstva a súkromná Vysoká škola bezpečnostného manažérstva). V Košiciach sídli Ústavný súd SR a Kancelária prezidenta SR

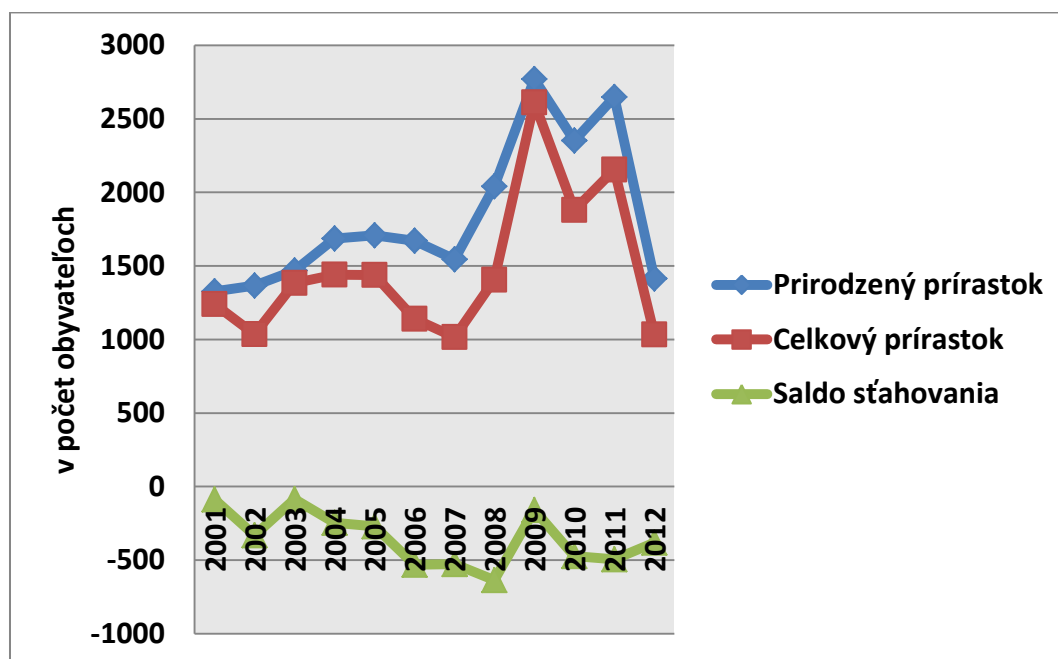
Na území Košického kraja sa nachádzajú dva národné parky a to národný park Slovenský raj a Slovenský kras a dve chránené krajinné oblasti Latorica a Vihorlat. Prírodným unikátom európskeho významu v Košickom kraji sú Dobšinská ľadová jaskyňa, Herliansky gejzír a Zádielska tiesňava. V Košickom kraji sa nachádzajú dva národné parky a to Slovenský raj a Slovenský kras. Lesy pokrývajú približne dve pätiny povrchu územia, v najviac zalesnenom okrese Gelnica až tri štvrtiny. Nachádzajú sa najmä oblastiach s vyššou nadmorskou výškou v severnej, juhozápadnej a severovýchodnej časti kraja. Na juhovýchode územia sú lužné lesy, kde je jediné miesto výskytu korytnačky na Slovensku. Východná a južná časť má nížinato-pahorkovitý charakter. Územie patrí do mierneho pásma s priemernými ročnými teplotami na vybraných meteorologických staniciach okolo desať stupňov Celzia, severné časti sú chladnejšie, juhovýchod však patrí k najteplejším oblastiam v Slovenskej republike, ktorých teploty sa blížia k subtropickému pásmu. Najvyšším bodom kraja je 1 476 m vysoká Stolica v Slovenskom Rudohorí, najnižšie položené je miesto pri vyústení rieky Bodrog zo Slovenskej republiky, 94 m nad morom. Rieka Bodrog odvodňuje Východoslovenskú nížinu, ktorá sa nachádza v Košickom kraji. Hornádsku a Košickú kotlinu odvodňuje rieka Hornád s prítokmi, západnú časť rieka Slaná. Významnejšie geotermálne pramene sa nachádzajú v Košickej kotline (okres Košice-okolie) a v oblasti Vihorlatu (okres Michalovce). Košická kotlina patrí k najperspektívnejším oblastiam z hľadiska využívania geotermálnej energie, čo je dôsledkom sopečného pohoria.

Podľa registra nehnuteľných kultúrnych pamiatok sa v Košickom kraji nachádza 1 422 pamiatok pozostávajúcich z 1782 pamiatkových objektov. Najznámejšou pamiatkou v Košickom kraji je gotický Dom sv. Alžbety. Z pomedzi sakrálnych pamiatok by bolo potrebné spomenúť ešte kláštorň komplex v Jasove a gotický kostol v obci Štítlik. V kraji sa nachádza aj významný hrad Krásna Hôrka a honosný kaštieľ v obci Betliar s rozľahlým parkom. Cestovný ruch ako jedna z významných oblastí hospodárstva má na území všetkých okresov kraja veľmi priaznivé predpoklady na rozvoj. Prírodné krásy Slovenského raja sú jedinečné. Bez konkurencie je Slovenský kras s množstvom jaskýň, priepastí, plošín a ďalších zvláštností. Najlepšie výsledky v rozvoji cestovného ruchu vykazujú dlhodobo najmä vďaka dobrým prírodným podmienkam okresy Michalovce, Spišská Nová Ves, Rožňava a Košice I. Prírodné krásy, bohatstvo kultúrno-historických pamiatok a pozoruhodností v týchto regiónoch sú významným motivačným prvkom zvyšovania návštevnosti turistov z domova i zo zahraničia.

Na území Košického kraja koncom roka 2012 žilo celkom 794 025 obyvateľov, čo je 14,7 % slovenského úhrnu. Týmto podielom je Košický kraj po Prešovskom druhým najväčším na Slovensku. Ženská zložka tvorí 51,2 % populácie a prevláda vo všetkých okresoch kraja. Kraj patrí k hustejšie osídleným regiónom, na jeden kilometer štvorcový tu žije priemerne 117,4 obyvateľov, o 7,2 obyvateľov viac než v priemere za Slovensko. K najhustejšie osídleným patria štyri okresy ležiace na území mesta Košice a okres Košice-okolie. Najnižšia hustota osídlenia je v okresoch Sobrance, Gelnica a Rožňava. V Košickom kraji je 440 obcí, z nich 17 má štatút mesta. Podiel obyvateľstva v mestách predstavuje 55,7. V krajskom meste Košice žije 240,7 tisíc obyvateľov, čo je takmer tretina obyvateľstva kraja.

Košický kraj je jedným z piatich regiónov Slovenska, kde sa zaznamenal celkový prírastok obyvateľstva. Tento prírastok je spôsobený najmä vysokým prirodzeným prírastkom. Košický kraj má vysoký podiel rómskej populácie, ktorá má iné reprodukčné správanie v porovnaní s majoritou. Tato etnická skupina sa výraznou mierou podieľa na dosť vysokom prirodzenom prírastku v porovnaní s ostatnými krajinami Slovenska. Z okresov kraja je najvyšší celkový prírastok na tisíc obyvateľov za rok 2012 v okrese Košice-okolie (10,72) a Spišská Nová Ves (4,37). Naopak, najvyšší celkový úbytok (-4,94) na tisíc obyvateľov zaznamenali v okrese Sobrance. Zostupný trend je možné spozorovať u migrácii, keďže Košický kraj sa radí k regiónom kde sa sa viac obyvateľov vysťahuje ako prisťahuje stratovým regiónom, Až v deviatich okresoch kraja zaznamenali záporné migračné saldo, čo je spôsobené vysokou nezamestnanosťou, zlou infraštruktúrou a vzdialenosťou tohto kraja od ekonomických centier akými sú Bratislava, Viedeň. Sťahovaním pribudlo obyvateľstvo len v okresoch Košice-okolie a Košice IV. Najviac sa ľudí sťahuje na tisíc obyvateľov z mestského okresu Košice III (-13,11) a naopak najviac sa prisťahovalo do Okresu Košice-okolie (5,9), čo súvisí so sťahovaním mestského obyvateľstva do obcí ležiacich blízko mesta. Najvyššiu pôrodnosť na tisíc obyvateľov vykazujú okresy Gelnica (15,25) a Spišská Nová Ves (15,01), najnižšiu okres Košice I (9,82).

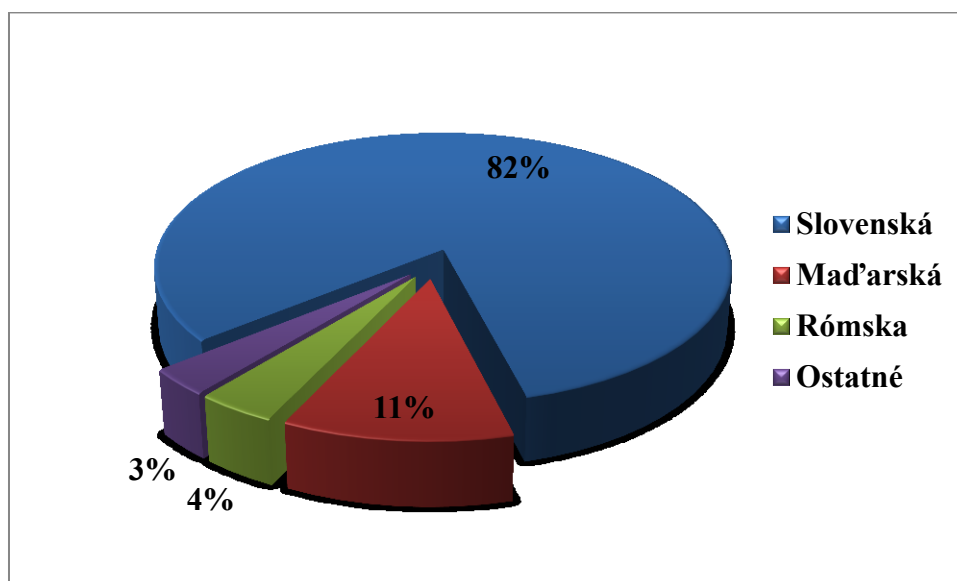
Graf 2.1 Demografické ukazatele za Košický kraj

Vlastne vypracovanie, zdroj: Štatistický úrad SR

Obyvateľstvo kraja je oproti slovenskému priemeru relatívne mladšie. Podľa výsledkov zo sčítania obyvateľov, domov a bytov v roku 2011 tvorilo obyvateľstvo v neproduktívnom veku (0-14 roční) 17,5 %, v produktívnom (15-64 roční) 71 % a v poproduktívnom veku (65 roční a starší) 11,5 % obyvateľstva. K okresom s výraznejšou tendenciou demografického starnutia patria Košice IV a Sobrance. Košický kraj patrí k regiónom s vysokým, takmer štvrtinovým zastúpením obyvateľstva s inou, ako slovenskou národnosťou. Štatistika národnosti z roku 2011 je nekvalitná v porovnaní z rokom 2001. Obyvatelia slovenskej národnosti podľa výsledkov 2001 tvoria 82 %, maďarskej 11 %, rómskej 4 %, Tieto výsledky však nie sú veľmi objektívne, keďže veľká časť Rómov sa prihlásila k slovenskej národnosti, skutočný počet Rómov je minimálne až 3 krát vyšší. Podiel zvyšných národností bol pod úrovňou dvoch desiatín percenta. Z hľadiska náboženského vyznania je najviac zastúpené obyvateľstvo s rímskokatolíckym vyznaním (62 %), pred evanjelickou cirkvou a.v. (5,9 %), gréckokatolíckmi (3,8 %), reformovanou kresťanskou cirkvou (1,8 %) a pravoslávnu cirkvou (0,9 %). Bez vyznania je 13,4 % obyvateľov kraja.

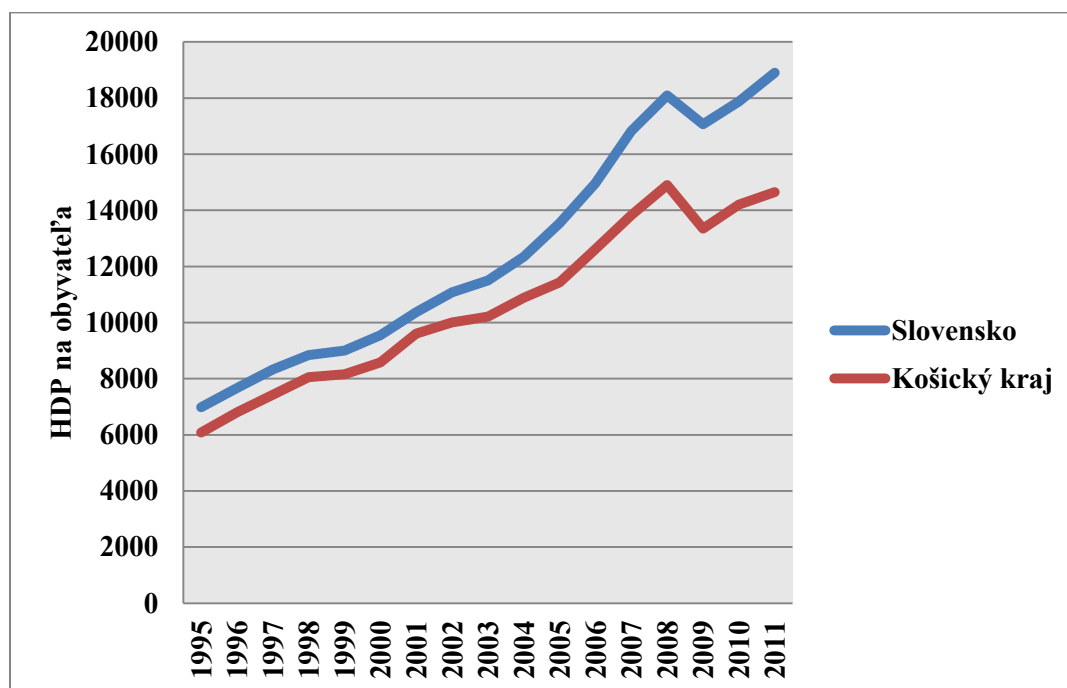
Graf 2.2 Národnostne zloženie Košického kraja podľa sčítania 2001

Vlastne vypracovanie, zdroj: Štatistický úrad SR

V okresoch kraja k 31. 12. 2011 pôsobilo 71,7 tisíc organizačných subjektov, z ktorých fyzické osoby - podnikatelia tvorili 57,3 %, pri medziročnom poklese ich počtu o 3,7 %. Z počtu 41,1 tisíc podnikateľov tvorili najpočetnejšiu skupinu, 37,2 tisíc živnostníci, u ktorých sa zaznamenal medziročný pokles o 4,3 %. Koncom roka 2011 bolo evidovaných 23,3 tisíc právnických osôb, resp. o 6,6 % viac než pred rokom. Z uvedeného počtu bolo 15,9 tisíc podnikov zameraných na tvorbu zisku. Z hľadiska právnej formy prevažovali spoločnosti s ručením obmedzeným (90,3 %), akciové spoločnosti sa podieľali 3 %, družstvá 1,1 % a fyzické osoby zapísané v obchodnom registri tvorili 0,8 %. Najpočetnejšiu skupinu, 95,1 % tvorili malé podniky s počtom do 19 zamestnancov. Počet neziskových inštitúcií v roku 2011 predstavoval 31,7 % zo zaregistrovaných právnických osôb, z nich prevažovali združenia, ktoré tvorili asi polovicu. Podnikateľské aktivity boli sústredené najmä v odvetví obchodu, vo vedeckých, odborných a technických činnostiach, v priemysle a stavebníctve. Z územného hľadiska najmä v krajskom meste Košice a v okresoch Michalovce a Spišská Nová Ves. Najväčším podnikom v Košickom kraji, ktorý je aj najväčším na Slovensku je U. S. Steel Košice, zaoberajúci sa výrobou ocele. Tento železiarenský gigant zamestnáva okolo 10 000 pracovníkov a bez jeho existencie by bola ekonomická situácia v Košickom kraji podstatne horšia.

Graf 2.3 HDP na obyvateľa na celom Slovensku a v Košickom kraji

Vlastné vypracovanie, zdroj: Štatistický úrad SR

Košický kraj z hľadiska podielu na tvorbe hrubého domáceho produktu v SR sa podieľa jedenásť percentným podielom. Z pohľadu hrubého domáceho produktu na jedného obyvateľa sa nachádza Košický kraj na tretom najhoršom mieste po Prešovskom a Banskobystrickom kraji. Košický kraj ekonomicky napreduje pomalšie ako celé Slovensko, keďže rozdiel medzi HDP na obyvateľa Košického kraja a Slovenska sa od roku 1995 podstatne zvýšil, za čo môže slabá infraštruktúra v Košickom kraji, jeho periférne umiestnenie a nižšia vzdelanostná úroveň. V tomto regióne taktiež pretrváva vysoká nezamestnanosť, po Banskobystrickom a Prešovskom kraji bola koncom roka 2013 tretia najvyššia v SR, dosiahla mieru 17,23 %. Celoslovenskú úroveň Košický kraj prekročil o 5,17 percentuálneho bodu. Najvyššiu mieru evidovanej nezamestnanosti zaznamenali v okrese Rožňava (24,83 %) a Trebišov (22,40 %). Približne každý piaty ekonomicky aktívny obyvateľ bol nezamestnaný aj v okresoch Sobrance, Gelnica, Košice-okolie a Michalovce. Najnižšia evidovaná nezamestnanosť je dlhodobá v Košiciach, resp. v okrese Košice IV (10,28 %). V Košickom kraji je oproti celoslovenskému priemeru nižšia priemerná čistá nominálna mzda. V roku 2012 bola na Slovensku 689 eur a v Košickom kraji len 665 eur. Najnižšie priemerné mzdy Košického kraja sú v oblasti Ubytovacích a stravovacích služieb na úrovni 521 eur a naopak najvyššie v oblasti informácie a komunikácie.

Surovinovou základňou Košického kraja je oblasť Slovenského Rudohoria, ktorá v dávnej minulosti podmienila vznik baníctva, hutníctva farebných kovov a strojárstva. Tieto odvetvia pri dominantnom postavení novodobého hutníckych podnikov a chemických podnikov predstavujú rozhodujúcu zložku priemyslu. Ťažiskovými ekonomickými odvetviami sú priemysel (hutnícky, strojársky, potravinársky, elektrotechnický, ťažobný), stavebníctvo a poľnohospodárstvo. Dá sa však konštatovať, že najvýznamnejšie postavenie má v Košickom kraji hutníctvo najmä vďaka už skôr spomínanej hutníckej továrni U. S. Steel Košice. Významná je potravinárska výroba spracúvajúca produkty poľnohospodárskej prvovýroby Košického kraja. Poľnohospodárska výroba v Košickom kraji produkuje najmä obilniny a olejiny.

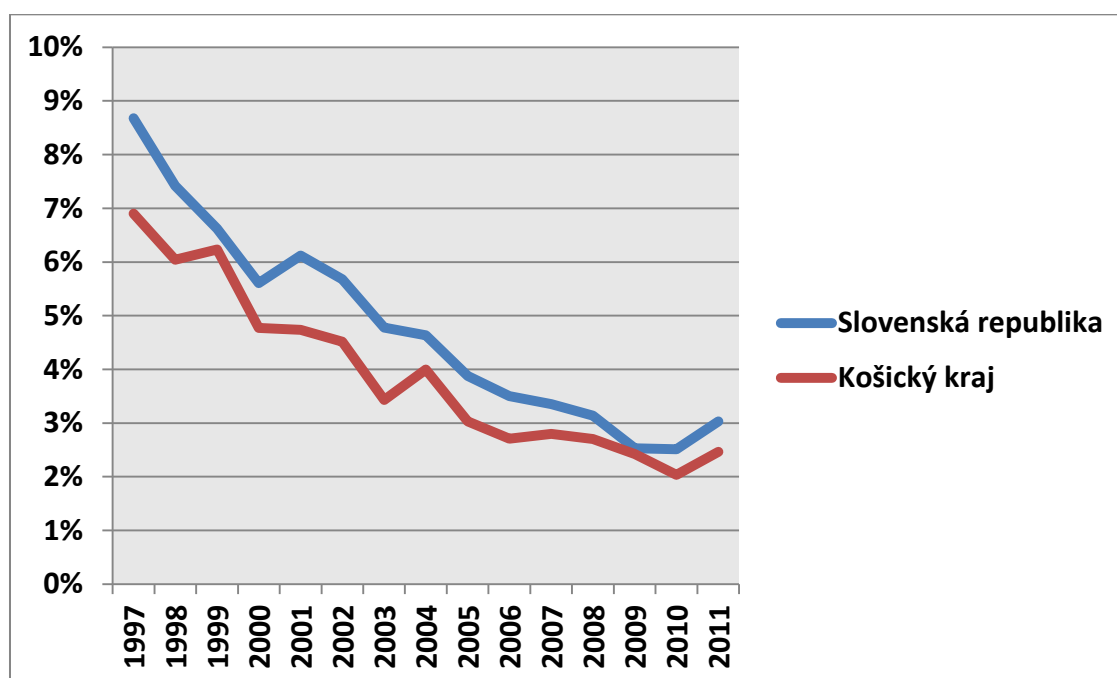
Celkovo sa dá konštatovať, že košický kraj je zaostávajúci región v porovnaní s prevažnou väčšinou regiónov Slovenska, čo je dane najmä slabou infraštruktúrou, periférnou polohou, nižšou úrovňou vzdelania a veľkým množstvom sociálne vylúčených skupín, čo sa prejavuje vo vysokej nezamestnanosti. Jedinou výnimkou tohto kraja je mesto Košice, ktoré vyčnieva z priemeru kraja a na celoslovenský priemer sa dá označiť za bohaté a rozvinuté mesto. V blízkej budúcnosti je len málo pravdepodobné, že dôjde k nejakému významnému socioekonomickému rastu v tomto kraji, keďže riešenie problémov kraja si bude vyžadovať veľmi dlhé obdobie.

2.2. Postavenie poľnohospodárstva v Košickom kraji

Poľnohospodárska pôda zaberá v Košickom kraji 336 tisíc ha, čo je polovica výmery kraja; tri pätiny z nej tvorí orná pôda, tretinu trvalé trávne porasty. Lesy pokrývajú takmer dve pätiny povrchu územia. V okresoch Trebišov, Michalovce, Košice-okolie a Sobrance prevažuje poľnohospodárska pôda, najmä orná pôda. Lesy prevažujú v hornatejších okresoch Gelnica a Rožňava. Poľnohospodárska produkcia je sústredená najmä v okresoch Košice-okolie, Trebišov, Michalovce a Sobrance. Najpestovanejším druhom plodín v Košickom kraji obilniny a z nich má najvyššie postavenie pšenica a kukurica, ale taktiež sa pestuje aj jačmeň, ktorý sa využíva v sladovníctve taktiež raž. Najpestovanejším ovocím sú jablka a zeleninou rajčiaky konzumne. Z najvýznamnejších plodín v Košickom kraji upadá produkcia zemiakov, ktorej úpadok rozoberiem v ďalšej podkapitole. V Košickom kraji sa taktiež pestuje muštové hrozno a dorába sa z neho kvalitné víno.

Poľnohospodárstvo sa v Košickom kraji roku 2011 podieľalo 2,5 % podielom na HDP v párovaní s 3,1 % podielom na hospodárstve celého Slovenska. Za sledované obdobie od roku 1997 do roku 2011 sa tento rozdiel v priemere mierne zmenšil. Menší pokles podielu poľnohospodárstva na HDP v Košickom kraji ako na celom Slovensku nie je dôsledkom vyššieho rozvoja poľnohospodárstva v Košickom kraji ale faktom, že celá ekonomika Košického kraja sa vyhla väčším investíciám v porovnaní so slovenským priemerom, čo je dôsledkom periférneho postavenia Košického kraja v rámci republiky. Na západne Slovensko smerovalo omnoho viac veľkých zahraničných investícií samozrejme nepoľnohospodárskych na rozdiel od Košického kraja a to sa odrazilo na nižšom znížení postavenia poľnohospodárstva na HDP v Košickom kraji.

Graf 2.4 Vývoj podielu celkovej poľnohospodárskej produkcie na HDP

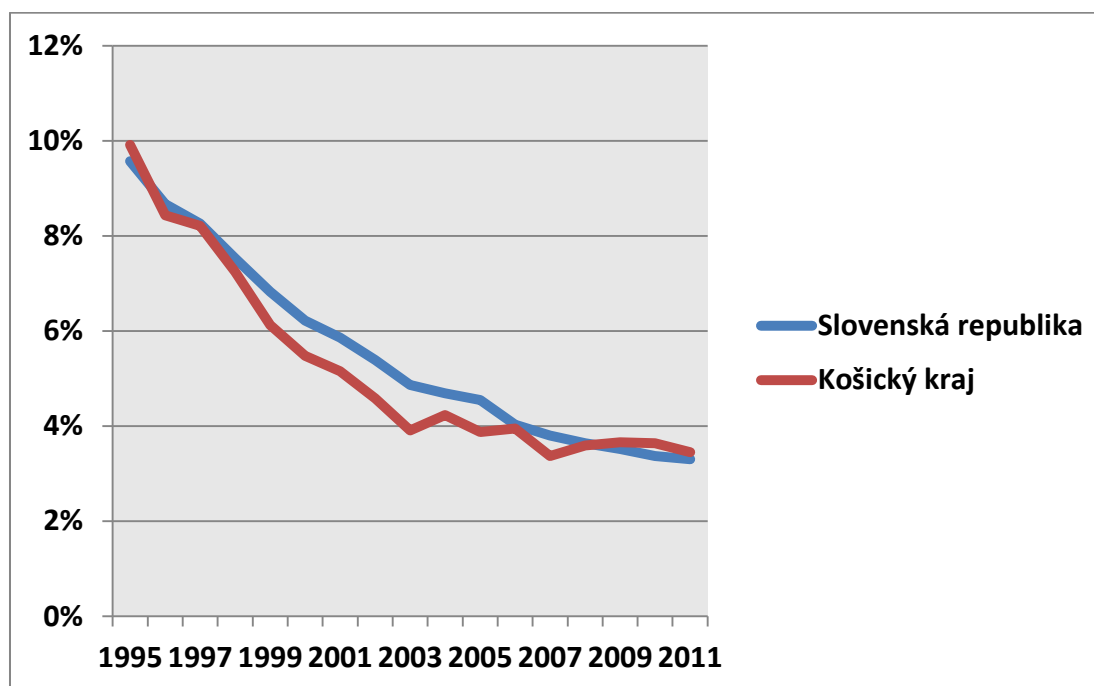

Vlastné vypracovanie, zdroj: Štatistický úrad SR

Podiel zamestnanosti Košického kraja v poľnohospodárstve predstavuje okolo 3,1 % roku 2011, čo je o 0,2 % nad celoštátnou úrovňou. Na celoslovenskej produkcii sa Košický kraj podieľal roku 2012 približne jedenásť percentným podielom. V poradí je na štvrtom mieste. V Košickom kraji sa 3655 fariem s priemernou výmerou obhospodarovanej pôdy 76,12 ha. Od obdobia transformácie ekonomiky došlo k prudkému poklesu zamestnanosti v poľnohospodárstve na celkovej zamestnanosti v tomto odvetví, čo súviselo najmä s odbúraním nadbytočných pracovných síl, ale najmä na prechode od extenzívneho

k intenzívnemu poľnohospodárstvu využívaním modernejších strojno-technologických liniek. V období od roku 1997 do roku 2007 poklesla zamestnanosť v poľnohospodárstve Košického kraja omnoho prudšie ako v celom Slovensku, čo súviselo z rapídnyim znížením postavenia živočíšnej produkcie na celkovom poľnohospodárskej produkcie Košického kraja, keďže živočíšna produkcia svojim charakterom viaže podstatne viac ľudskej práce ako rastlinná. keďže roku 2011 hodnota rastlinnej produkcie v Košickom kraji bola vyššia ako u rastlinnej, ale zamestnanosť bola vyššia u živočíšnej s čím súviseli aj rozdielna úroveň miezd v živočíšnej a rastlinnej výrobe. V súčasnosti sa priestor pre zamestnanosť odкрýva skôr v diverzifikácii činností, napríklad smerom k agroturistike alebo pestovaniu rýchlorastúcich drevín. Pokles zamestnanosti sprevádza aj rast miezd. V Košickom kraji sú priemerne mzdy v poľnohospodárstve druhé najnižšie z krajov Slovenska, čo súvisí s nižšiu produktivitou práce a predstavujú len 610 eur v roku 2012 avšak oproti roku 2009 je to nárast o 114 eur. Nižšia úroveň miezd súvisí aj z štruktúrou zamestnancov, keďže v Košickom kraji je podiel kvalifikovaných zamestnancov na celkovej zamestnanosti v poľnohospodárstve na úrovni 9 % oproti 14 % za celé Slovensko. Poľnohospodárstvo Košického kraja ma približne priemerne postavenie poľnohospodárstva na celkovej zamestnanosti v porovnaní so slovenským priemerom.

Graf 2.4 Podiel zamestnanosti v poľnohospodárstve a lesníctve na celkovej zamestnanosti

Vlastne vypracovanie, zdroj: Štatistický úrad SR

2.3. Charakteristika pôdneho fondu v Košickom kraji

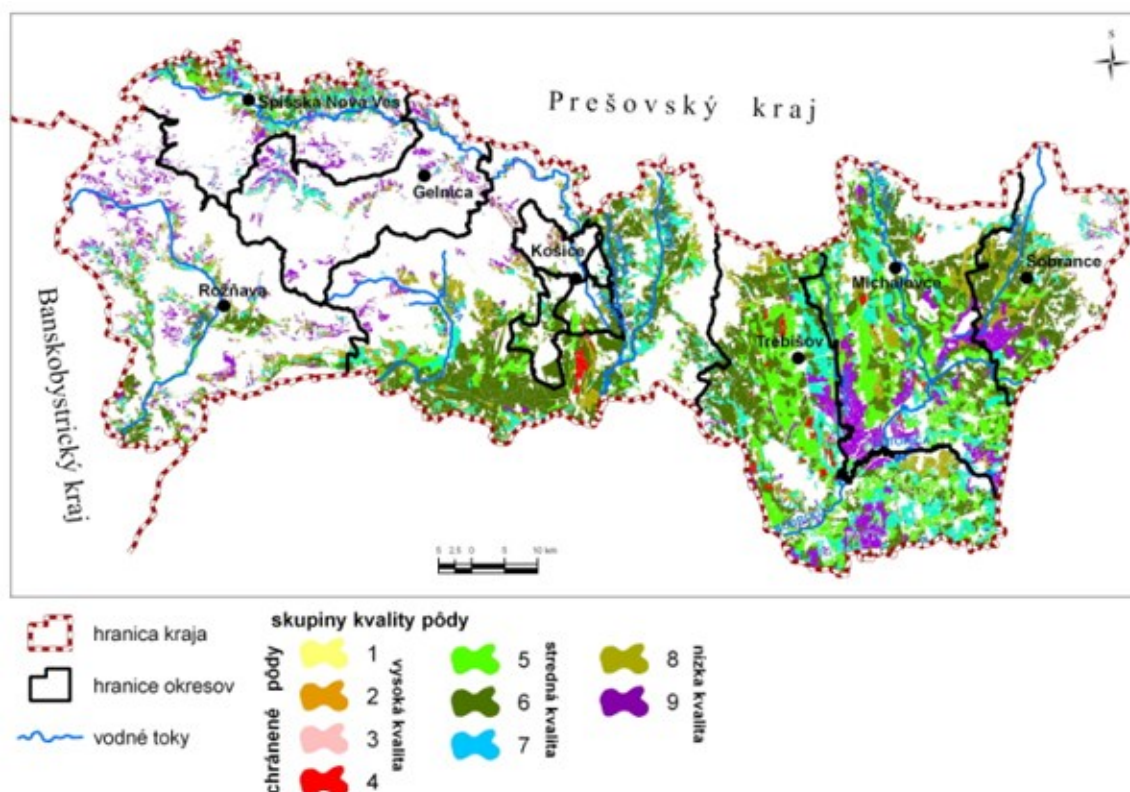
Košický kraj predstavuje pre poľnohospodársku činnosť veľmi rôznorodé územie, keďže predstavuje oblasť, kde sa nachádza jedna z najteplejších miest na Slovensku vhodná na pestovanie viniča alebo teplomilných melónov ako aj chladnejšie podhorské oblasti zamerané na pestovanie zemiakov a chov dobytku. Poľnohospodárska pôda predstavuje 49,7 % územia Košického kraja, čo je približné na úrovni celého Slovenska

Najprv prejdeme k základnému členeniu štruktúry pôdneho fondu podľa charakteru. Výmera poľnohospodárskej pôdy v Košickom kraji k roku 2012 je 3 354 578 714 m². Podiel poľnohospodárskej pôdy v Košickom kraji je približne rovnaký ako podiel na celoštátnej rozlohe. Tak isto ako v každom kraji Slovenskej republiky tak aj v Košickom kraji sa za posledných 9 rokov znížila výmera poľnohospodárskej pôdy. Je to spôsobené najmä rastom zastavaných plôch a ostatných plôch, ktorých výmera sa každoročne zvyšuje. Od roku 2003 do roku 2012 sa zvýšili trvalo zastavane plochy o 906 353 m² v Košickom kraji. Na poklese poľnohospodárskej pôdy sa najmä podieľali trvalo trávnaté porasty a ovocné sady než orná pôda, ktorej pokles bol len zanedbateľný. Pokles trvalo trávnych porastov sa dá pričítať zníženiu intenzity chovu hospodárskych zvierat, ktorých obživu zabezpečujú z významnej časti trvalo trávne porasty. Trvalo trávne porasty sa vyskytujú v blízkosti lesov a ich výmera sa znižuje na úkor nich. Taktiež dochádza k postupnému znižovaniu výmery ovocných sádov, čo je spôsobené úpadkom ovocinárstva v Košickom kraji, ale aj na celom Slovensku. V Košickom kraji bol zaznamenaný nárast výmery iba jediného typu poľnohospodárskej pôdy a to viníc. Košický kraj je jediným krajom kde bol zaznamenaný nárast výmery plôch viníc z ôsmich krajov Slovenskej republiky.

Z pôdných typov prevládajú v Košickom kraji fluvizeme a kambizeme, ktoré svojou výmerou presahujú 50 % výmery poľnohospodárskej pôdy tohto kraja. fluvizeme patria medzi naše úrodné pôdy, majú rôznorodé vlastnosti a rozdielnu produkčnú schopnosť. V košickom kraji predstavujú Fluvizeme 29 % a v okrese Michalovce dokonca 45 %. Podľa charakteru náplavu, na ktorom sa tieto pôdy vyvinuli, môžu byť neutrálne ale aj alkalické, piesočnaté až ílovité, kremičité aj karbonátové. Kambizem je oproti fluvizemi menej kvalitným pôdnym typom a jej produkčná schopnosť je rôzne, vo vyšších polohách často nižšia vplyvom vysokého pH a vysokou skeletovitosťou. Tento pôdny druh sa najviac vyskytuje v okresoch Gelnica, Spišská Nová Ves a Rožňava. Vysoké percento pôd tohto kraja

tvoria aj pôdy náročnejšie z pohľadu ich obrábania, pôdy ktorých pôdny charakter je ovplyvňovaný dlhodobejšou prítomnosťou vody v pôde. Ide o pôdne typy pseudoglej a glej, ktoré zaberajú takmer 25,13 % výmery poľnohospodárskej pôdy Košického kraja. Tieto problematické premočené pôdy sa nachádzajú najmä v okresoch Trebišov a Michalovce v okolí povodia Latorice a Ondavy. V okrese Michalovce predstavujú 30 % pôdneho fondu. V Košickom kraji prevládajú stredne ťažké pôdy s vyšším obsahom ílu a tvoria 52,6 % pôdneho fondu.

Obrázok 2.2 Pôdna mapa Košického kraja

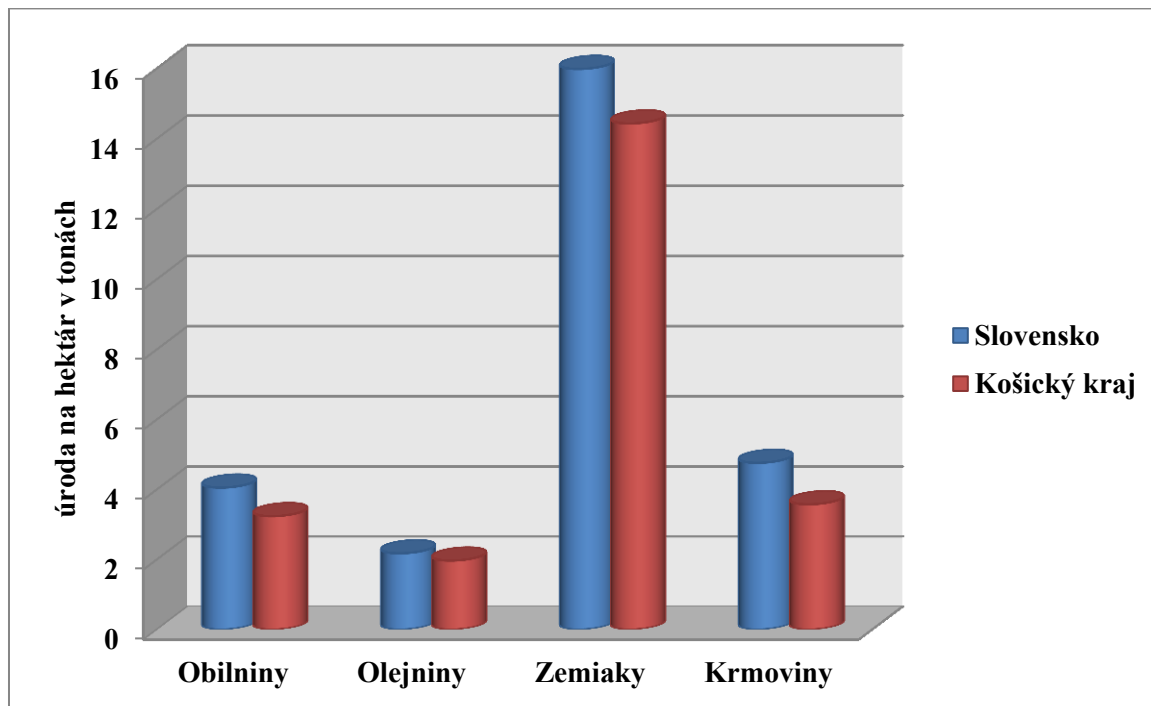

Zdroj: <http://old.agroporadenstvo.sk/>

Z pohľadu kvality sa len 1,1 % pôdy radí do skupiny pôdy vysokej kvality. Túto malú časť pôdy nájdeme v okresoch Košice-okolie, Trebišov a Michalovce, v ostatných okresoch sa skupina pôdy vysokej kvality nenachádza. Výhodou Košického kraja je fakt že veľká časť pôdneho fondu Košického kraja patrí do pôdnej skupiny strednej kvality čo predstavuje 73,2 %. Zvyšných 25,7 % sa radí do skupiny pôd nízkej kvality a táto skupina prevažuje iba v značne svahovitom teréne okresov Gelnica a Rožňava. 61 % pôdy Košického kraja je zaradená do skupiny primárna poľnohospodárska pôda. Je to pôda, ktorú je zo strategického

hľadiska potrebné ponechať na poľnohospodárske využitie pre potravinové účely. Túto pôdu je nazvať aj rodinné striebro krajiny pre potravinársku výrobu.

Graf 2.5 Priemerne hektárové úrody za obdobie od roku 2000 do 2012 hlavných plodín

Vlastne vypracovanie, zdroj: Štatistický úrad SR

Podľa Výskumného ústavu pôdoznanectva a ochrany pôdy má Košický Kraj štvrtý najvyšší produkčný potenciál z krajov Slovenskej republiky. Priemerná bodová hodnota poľnohospodárskych pôd v Košickom kraji je 54,2 bodov oproti slovenskému priemeru 53,9 bodov. Najvyšší má Nitriansky 75,5 bodov a najnižší Žilinský kraj 29,9 bodov. Približne rovnaký priemerný potenciál pôd ako má Slovensko je v Českej republike. Nižší produkčný potenciál je v Poľsku a naopak v Holandsku je produkčný potenciál pôd o 102 % vyšší ako v Košickom kraji. Ak porovnáme produkčný potenciál Košického kraja a Slovenska s priemernými hektárovými úrodami základných pestovaných plodín (Obilninami, Olejninami, Zemiakov a Viacročných krmovín) v Košickom kraji a v celom Slovensku za obdobie od roku 2000 do 2012. Z tohto zrovnania nám jednoznačne vyplýva, že rastlinná produkcia nedosahuje svojho potenciálu, aj keď rozdiel v hektárových úrodách medzi Slovenskom a Košickým krajom sa postupne znižujú. Od roku 2000 do 2005 bol podstatne vyšší ako v

období 2006 až 2012. Príčina nedostatočných hektárových úrod v Košickom kraji sa dá hľadať najmä v nízkej úrovni hmotných investícií na jeden hektár, ale taktiež aj v nízkom počte kvalifikovaných pracovných síl, čo sa prirodzene odráža na odbornom prístupe v poľnohospodárstve a kvality riadenia poľnohospodárskej výroby. Ak by poľnohospodárstvo v Košickom kraji malo využívať svoj potenciál aspoň na úrovni celého Slovenska, tak by uvedené hodnoty produkcie hlavných plodín v Košickom kraji boli mierne nad úrovňou za celé Slovensko, čo však a nie je dôvod hlbšie rozoberieme v podkapitole s názvom Ekonomická stránka poľnohospodárstva Košického kraja.

Na základe kategorizácie produkčného potenciálu pôd a kvality pôd v Košickom kraji sa dá logický odhadnúť v ktorých regiónoch kraja bude pokračovať pokles rastlinnej produkcie a znižovanie výmery ornej pôd. Je jasné, že v okresoch s nižším produkčným potenciálom sa bude produkcia znižovať ako napríklad v okrese Gelnica, kde viac než 90 % pôd sú nízkej kvality a nerentabilné. V minulosti najmä za komunizmu nebol poľnohospodársky sektor na Slovensku vystavený takej silnej konkurencii ako tomu je dnes a preto bolo možné produkovať obilie aj v menej rentabilných oblastiach v ktorých to dnes nie je efektívne. Je reálne že v niektorých okresoch rastlinná produkcia sa dostane na minimum alebo definitívne skončí, čo je možno odvážne tvrdenie, ale vývoj za posledné roky tomu nasvedčuje, že v najmenej produkčných regiónoch bude potrebné hľadať alternatívne využitie pôdy. Celkovo sa dá hodnotiť kvalita pôdy a jej rentabilita v Košickom kraji v porovnaní so Slovenskom priemerne možno aj mierne nadpriemerne, čo sa však neodráža na výstupoch Košického kraja, keďže košický kraj nevyužíva svojho potenciálu, ktorým disponuje. V košickom kraji sa vyskytujú aj pôdy pomerne vysokej kvality, ktoré sa napríklad v prešovskom a žilinskom kraji takmer vôbec nevyskytujú a dávajú možnosť úspešného rozvoja rastlinnej produkcie a to najmä v oblasti Východoslovenskej nížiny a okolia Košíc.

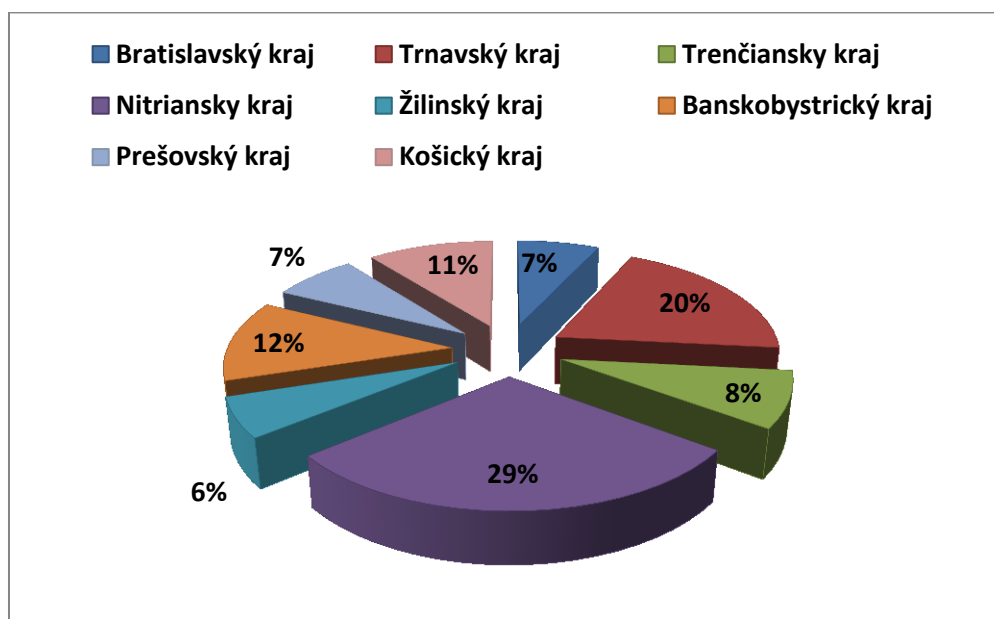
2.4. Vývoj produkci vybraných poľnohospodárskych plodín v Košickom kraji

V tejto časti sme si vybrali tri špecifické smery poľnohospodárstva, ktorých vývoj sa budeme snažiť bližšie charakterizovať. Najpestovanejším druhom plodín v Košickom kraji sú obilniny bez ktorých by sme si nedokázali predstaviť vidiek v tomto kraji. Významne sa podieľajú na rozvoji vidiek a preto si ich vývoj zasluhuje bližšiu pozornosť. Tento druh plodín ma najväčší podiel na poľnohospodárskej produkcii. Najväčším špecifikom v Košickom kraji je za posledných 10 rokov zaznamenaný rozvoj vinárstva a tak isto aj s nim spojených mimo produkčných benefitov v podobe agroturizmu. Rast produkcie hrozna v Košickom kraji je výnimočným prípadom v porovnaní s vývojom vinárstva na celom Slovensku a tak isto si to zasluhuje hlbšiu pozornosť. Na koniec tejto podkapitola sa hlbšie zameriame na slovensky druhy chlieb a to zemiaky. Je plodinou ktorá zaznamenáva najvýraznejší pád z najvýznamnejších pestovaných druhov plodín v Košickom kraji a to viac než päťdesiat percentný.

2.4.1. Vývoj produkcie obilnín

V tejto časti sa budem snažiť charakterizovať produkciu obilnín v Košickom kraji a jednotlivých okresoch kraja. Podľa štatistického úradu Slovenskej republiky sa Košický kraj radí v objeme produkcii obilia na tretie miesto z ôsmich krajov Slovenskej republiky. Obilie sa radí k poľnohospodárskym komoditám, ktoré si v Košickom kraji ako aj na celom Slovensku udržujú stabilnú úroveň v produkcii. Najviac na Slovensku produkuje obilie Trnavský a Nitriansky kraj. Košický kraj sa umiestnil až na tretom mieste a pokrýva okolo 10-14 % obilnej produkcie Slovenskej Republiky. Najviac pestovaná obilnina je pšenica. Druhou najpestovanejšou obilninou je kukurica a tretou jačmeň. Kukurica je určená najmä na výkrm hospodárskych zvierat a jačmeňa sa využíva v potravinárstve pri výrobe piva, ale aj na výkrm.

Graf 2.6 Podiel produkcií obilia krajov na produkcii celého Slovenska roku 2012

Vlastne vypracovanie, zdroj: Štatistický úrad SR

Produkcia obilia v Košickom kraji sa za obdobie od roku 1999 do 2012 mierne zvýšila so značne vysokými každoročnými výkyvmi, ktoré boli spôsobené najmä prírodnými faktormi ako sú teplota vzduchu a úhrn zrážok, ale aj zmenou rozlohy vysiatych plôch. Najvyšší nárast bol zaznamenaný u kukurice. Mierny nárast produkcie obilnín za sledované obdobie bol zapríčinený najmä modernizáciou techniky a investícií do výskumu a vývoja v poľnohospodárstve a následným rastom hektárových výnosov. V košickom kraji za sledované obdobie stagnovala rozloha vysiatych plôch obilím na rozdiel od zemiakov a viacročných krmovín, ktorých výmera klesla. Najmenšia rozloha vysiatych plôch bola v roku 2010, k čomu sa prirátali veľmi zle klimatické podmienky spôsobené povodňami. Tento rok môžeme označiť za najhorší pre poľnohospodárstvo v Košickom kraji, keďže hektárová úroda bola len 2,7 ton na hektár oproti predošlému roku, kedy dosiahla 3,7 ton. Najlepšie roky pre poľnohospodárstvo v Košickom kraji boli 2008 a 2010, ale aj 2012 kedy dosiahli hektárové výnosy úroveň nad štyri ton na hektár. Ak zhodnotíme produkciu obilia v Košickom kraji podľa jednotlivých regiónov kraja, zistím že aj keď celková produkcia s mnohými výkyvmi mierne narástla, tak v niektorých okresoch prešla výrazným pádom. Týka sa to najmä okresoch kde sú hektárové úrody obilia a celková rentabilita rastlinnej výroby veľmi nízka ako je okres Gelnica, Rožňava a pestujú sa v nich prevažne kŕmne obilniny. V týchto okresoch sa dá do budúcnosti očakávať ďalší prepád v rozlohe osiatych plôch a tým aj

produkcii obilia. Napríklad v okrese Gelnica sa roku 2012 pestovalo obilie už len na rozlohe 144 hektárov oproti len o niečo väčšiemu okresu Trebišov, kde sa vysialo takmer tridsať tisíc hektárov obilia. O efektívnosti produkovať obilniny v okresoch Gelnica, Rožňava hovorí jasne štatistika úrody obilia na jeden hektár. V týchto okresoch je veľmi nízka hektárová úroda, čo znižuje ich konkurencieschopnosť. Z pohľadu pestovaných plodín významný nárast zaznamenala Kukurica, ktorej produkcia od roku 1998 sa zvýšila viac než trojnásobne a poklesom prešla produkcia ovsu, raže a jačmeňa. Na prudkom raste kukurice sa podieľal najmä rast hektárových úrod, ale aj mierny nárast výmery vysiatych plôch. Bolo to spôsobené prudkým rastom cien kukurice na svetových trhoch. Napríklad v roku 2011 bol tento nárast spôsobený suchom v USA, ktoré je najväčším producentom kukurice. V okrese Sobrance sa závažne zvýšila produkcia kukurice dokonca až desať násobne. Dá sa usúdiť, že produkcia obilnín v Košickom kraji sa výrazne zmenila v prospech kukurice.

Za sledované obdobie, ktoré sme podrobne popísali sa zmenila štruktúra pestovania obilia v Košickom kraji, z geografického rozmiestnenia, ale aj z pohľadu pestovaných plodín. Produkcia poľnohospodárstva v Košickom kraji prechádzala a prechádza transformáciou a snaží sa čo najviac prispôsobiť trhu. Z roka na rok sa snažia producenti obilia zvyšovať produktivitu práce a tým aj znižovať potrebu pracovných síl. Zvýšila sa aj výmera vysiatych plôch obilnín na úkor zemiakov a zeleniny, ktorých produkcia v Košickom kraji je menej výhodná. Celkovo sa dá zhodnotiť obdobie pre produkciu obilia pozitívne, výrazne vzrástla produkcia a hektárové vynosy vďaka modernizácii. Vo väčšine okresoch produkcia obilia rástla až na okresy Gelnica a Rožňava. Dá sa to hodnotiť pozitívne keďže v týchto okresoch je produkcia obilnín málo rentabilná, aj keď menej rentabilne pôdy získavajú vyššie subvencie, je efektívnejšie ak sa zvýši produkcia a výmera vysiatych plôch obilia v produkčnejších okresoch. Napríklad v okrese Sobrance sa za sledované obdobie výrazne zvýšila rozloha vysiatych plôch obilia, jeho produkcie a taktiež sa aj zvýšil počet zamestnaných v poľnohospodárstve, čo malo priaznivý sociálny vplyv na tento chudobný región. Nebolo by však veľmi výhodne ak by v nízko produkčných okresoch Gelnica a Rožňava klesla rastlinná poľnohospodárska produkcia na úplne minimum alebo dokonca na nulu, keďže poľnohospodárstvo dáva možnosť pracovať obyvateľom aj v periférnych regiónoch, kde je kritický nedostatok pracovných miest. V týchto regiónoch by bolo vhodné nahradiť väčšinu obilnín inými plodinami, ktoré by boli vhodné aj do hornatejších regiónov. Na základe teórie komparatívnych výhod možnosťou by bolo napríklad zvýšiť produkciu zemiakov alebo rýchlo rastúcich drevín u ktorých je nižší rozdiel hektárových výnosov

medzi hornatejšími okresmi a rovinatejšími okresmi Košického kraja. Najviac sa oplatí pestovať obilie podľa hektárových výnosov v okrese Košice-okolie, Michalovce a Sobrance, kde boli najvyššie priemerné úrody na hektár za sledované obdobie od roku 1999 do 2012 a najvyšší rast produkcie. V porovnaní s ostatnými krajinami produkcia obilia v Košickom kraji zaznamenala najvyšší nárast v priemere za obdobie od 1998 do 2012 a priemerné tempo rastu hektárových úrod. Produkcia obilia je v Košickom kraj vysoko atraktívna a aktívne sa podieľa na rozvoji vidieka. Celkovo sa dá hodnotiť, že z určitého pohľadu sa produkcia vyvíja pozitívne, keďže nahradzuje mnohé upadajúce plodiny napríklad zemiaky, ale zďaleka nedosahuje úroveň hektárových výnosov za cele Slovensko, aj keď na to má produkčný potenciál.

Tabuľka 2.2 Produkcia obilia v tonách na jeden hektár

	1999	2000	2001	2002	2003
Košický kraj	2,7	2,0	3,1	3,2	2,4
Okres Spišská Nová Ves	2,7	2,6	3,1	3,0	3,1
Okres Trebišov	2,5	1,7	3,2	3,3	2,1
Okres Gelnica	2,5	2,0	2,9	2,2	1,9
Košice I-IV a Košice - okolie	3,2	2,6	3,5	3,3	2,6
Okres Michalovce	2,5	1,6	3,1	3,5	2,4
Okres Rožňava	2,0	1,6	3,3	1,9	1,9
Okres Sobrance	2,5	1,9	3,2	3,4	2,3

Vlastne vypracovanie zdroj: Štatistický úrad SR

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
3,9	3,5	3,1	3,2	4,2	3,7	2,7	3,9	4,0
3,6	3,1	2,8	3,4	3,7	3,5	2,3	3,5	3,7
3,8	3,3	2,8	2,9	3,8	3,5	2,5	3,7	3,7
2,5	2,3	2,4	2,0	2,9	2,9	1,4	1,6	2,5
4,3	3,8	3,4	3,2	4,6	3,9	2,6	3,9	3,9
4,0	3,6	3,2	3,6	4,2	3,8	3,0	4,4	4,5
2,7	2,6	2,3	2,2	3,0	2,8	1,6	2,4	2,9
3,9	3,4	3,3	3,3	4,2	3,7	3,2	4,1	4,7

2.4.2. Vývoj vinohradníctva

V Košickom kraji ma pestovanie hrozna na víno dlhu tradíciu minimálne od trinásteho storočia. V Košickom kraji sa nachádzajú dva vinohradnícke oblasti a to Východoslovenská a Tokajská. Druhá spomínaná je veľmi a spadá pod ňu len sedem obcí v Trebišovskom okrese. Východoslovenská oblasť o podstatne väčšia a z geografického hľadiska a historického vývoja sa delí na Kľačiansky rajón nachádzajúci sa v Trebišovskom okrese, Michalovský vinohradnícky rajón, Sobranský vinohradnícky rajón, z rajónov Východoslovenskej oblasti najvýznamnejší a nakoniec Moldavský vinohradnícky región rozkladajúci sa na hraniciach okresu Košice okolie a Rožňava. Východoslovenská vinohradnícka oblasť sa rozkladá na území dvoch historických regiónov a to Turnianska, Abova a Zemplína. Tokajská vinohradnícka oblasť na Slovensku je malou časťou v minulosti jednotnej Tokajskej oblasti, ktorej väčšia časť sa nachádza v Maďarsku. Na Slovensku sa nachádza len 907 hektárov a v Maďarsku okolo 5000. Aj keď je Tokajská vinohradnícka oblasť najmenšou oblasťou na Slovensku, ale produkuje jedno z najlepších slovenských vín. Najvýznamnejšími vinohradníckymi obcami sú Malá Trňa v Tokajskej oblasti a obec Tibava nachádzajúca sa vo Východoslovenskej oblasti, v okrese Sobrance. V týchto obciach sa produkuje víno, ktoré je bežne dostať v obchodných reťazcoch na Slovensku, ale aj v zahraničí. Ďalšími významnými vinohradníckymi obcami sú Bara, Černochovej, Kľačiansky Chlmec a Streda nad Bodrogom, kde sa nachádzajú vinice o rozlohe nad 1000 hektárov.

Ak by sme zrovnali produkciu muštového hrozna krajov Slovenska s Košickým krajom dospeli by sme k zaujímavému záveru. Košický kraj je jediným krajom kde od roku 1999 do 2012 rástla produkcia muštového vína, čo je pre slovenský priemer dosť nezvyčajné, keďže v priemere vo všetkých ostatných krajoch produkcia muštového hrozna rapídne klesá najmä v Banskobystrickom kraji. V roku 2012 dosiahla dokonca 4505 ton a predstavovala 8 % slovenskej produkcie oproti roku 1999, kedy produkcia muštového hrozna v Košickom kraji predstavovala len 4 %. Na raste tejto produkcie sa podieľa najmä zintenzívnenie produkcie prostredníctvom modernizácii výroby, ale aj nárast výmery viníc. V okrese Trebišov sa zvýšila výmera viníc za posledných desať rokov približne o 1000 hektárov a to najmä v tokajskej oblasti. V najvýznamnejšej vinohradníckej obci na východnom Slovensku Malej Trni sa od roku 2003 do 2012 zvýšila výmera z 243 hektárov na 323 hektárov výmery viníc. Na raste produkcie muštového hrozna sa v Košickom kraji podieľa najmä vinohradnícka oblasť Tokaj, ktorá produkuje medzinárodne známe vína, preslávené svojou jedinečnou chuťou a špeciálnou

výrobnou receptúrou. Na rozvoji tokajskej oblasti ma značný význam firma J. & J. Ostrožovič, ktorá ma sídlo vo Veľkej Trni a orientuje sa na maximálnu možnú kvalitu. Vína tejto firmy získali celosvetové ocenenie a taktiež sa podieľajú na rozvoji turizmu v regióne organizovaním rôznych ochutnávok a slávnosti, kde majú možnosť turisti ochutnať tieto jedinečné vína. Taktiež na raste produkcie muštového hrozna v Košickom kraji sa významne podieľa sobranceckí rajón. V okrese Sobrance došlo k významnému rastu produkcie najmä z roku 2000 na 2002, kedy začala pôsobiť v regióne podnikateľsky subjekt PIVNICA TIBAVA s.r.o. zaoberajúcou sa spracovaním muštového hrozna na víno. Vysádza nové vinice a modernizuje ako vinohradnícke tak i spracovateľské kapacity podniku, investuje do rozvoja regiónu formou rekonštrukcie pôvodnej Tibavskej pivnice na výnimočné agroturisticko-gastronomické zariadenie, ktoré v blízkej budúcnosti prinesie široké spektrum možností aktívneho oddychu v lone prírody, ako aj neopakovateľné zážitky pri degustáciách vína v autentickom prostredí vínnej pivnice. Celkovo sa dá zhodnotiť vinárstvo v Košickom kraji pozitívne, keďže je jediným krajom na Slovensku kde produkcia muštového hrozna neklesá, naopak stúpa a takže je veľký prínos, že vína z tohto kraja sa dokázali presláviť aj na medzinárodnej úrovni a vyhrali mnohé cenné ocenenia. Taktiež sa vinohradníctvo v Košickom kraji podieľa na agroturizme v obciach a dokáže prilákať mnoho turistov.

Tabuľka 2.3 Produkcia muštového hrozna v tonách

	1999	2000	2002	2003	2004	2005
Bratislavský kraj	14622	13876	12101	14190	15833	12092
Trnavský kraj	12350	10113	7182	10553	8857	10025
Nitriansky kraj	26877	27234	17939	31139	24036	25181
Banskobystrický kraj	4589	4934	3237	3772	3461	2868
Košický kraj	2434	3058	3714	5477	3450	3285

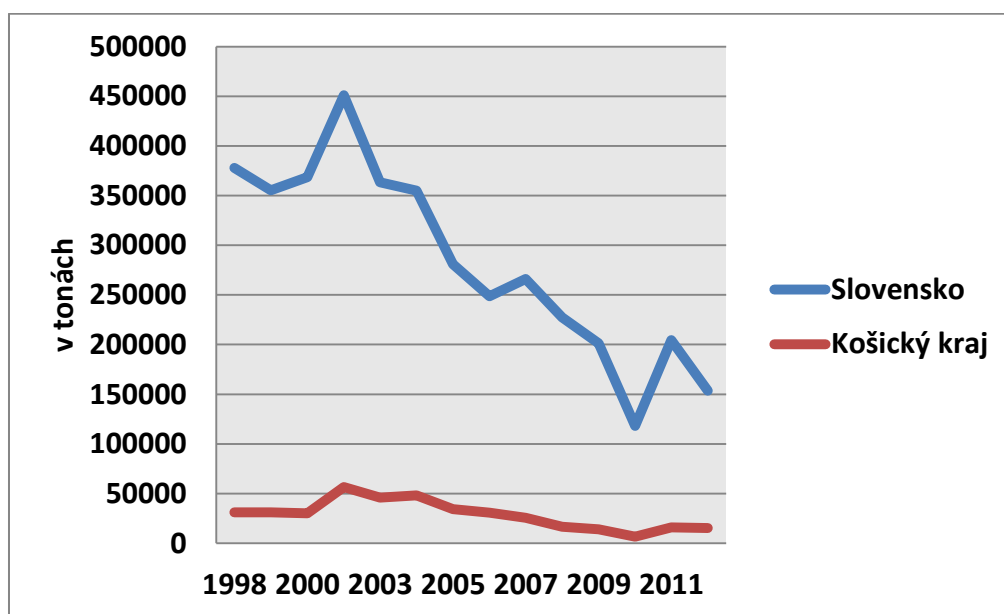
Vlastne vypracovanie, zdroj: Štatistický úrad SR

2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
11212	9188	8970	7861	2556	8313	9017
9343	9765	12168	9178	5510	10015	9213
24908	23054	22554	19108	8735	23879	25836
2738	3146	3381	2236	999	2931	2876
3310	3450	3904	3325	3129	3245	4505

2.4.3. Produkcia zemiakov

Zemiaky sú plodinou, ktorá sa pestuje na Slovensku od 18. Storočia a tým si vytvorila hlbokú tradíciu. Ľudia ju často označujú ako druhý chlieb, keďže v našich majú významne postavenie vo výžive obyvateľstva Slovenska. Podľa poľnohospodárskeho poradenského systému je na Slovensku spotreba zemiakov v rozmedzí 76 – 80 kg a v poslednej dobe klesá. V poslednej dobe však dochádza k systematickému úpadku jej produkcie v Košickom kraji ako aj na celom Slovensku, čo si zasluhuje hlbšiu pozornosť. Zemiaky patria medzi plodiny, ktorých dovoz sa za posledných 13 rokov podstatne zvýšil a naopak produkcia poklesla, aj keď Slovensko má vhodné podmienky na pestovanie tejto plodiny. Od roku 1990 klesla v Košickom kraji rapídne výmera ornej pôdy vysiatá zemiakmi a tak isto aj produkcie. Jediným pozitívom je rast produktivity, ktorý je však úplne nutný ak má existovať aspoň nejaká produkcia tejto komodity v Košickom kraji.

Graf 2.7 Úroda zemiakov v tonách

Vlastne spracovanie, zdroj: Štatistický úrad SR

Na Slovensku ani z ďaleka nie je využitý produkčný potenciál v porovnaní napríklad s Českou republikou, ktorá má zrovnateľný potenciál, avšak hektárové úrody sú na Slovensku nižšie v priemere o jednu tretinu. Pre košický kraj to platí ešte výraznejšie, keďže tradične ako pri ostatných plodinách jeho produkčný potenciál je menej využitý ako na celom Slovensku

a odzrkadľuje sa to aj v cenách, keďže nižšia produktivita slovenských producentov ich núti predávať za vyššie ceny ako v okolitých krajinách vyšehradskej štvorky, čo má vplyv na to, že mnoho producentov z trhu so zemiakmi v Košickom kraji postupne opúšťa.

Nižšia produktivita zemiakarov Košického kraja ma viacero dôvodom je fakt, že produkcia zemiakov na Slovensku je skôr extenzívna než intenzívna, čo je spôsobené v dôsledku nízkej obmení sadiva na produkčných plochách, nízkej úrovne vyžíví, ochrany a malého podielu zavlažovacích plôch a používania zastaraného strojno-technologického zariadenia, preferencie odrôd a technologických postupov s nízkou ekonomickou náročnosťou. Nízka modernizácia u pestovateľoch zemiakov môže mať vplyv na vysokých stratách hektárových úrod a je hlavným dôvodom nízkej efektivity. To všetko je dôsledkom nízkych investícií v poľnohospodárstve, čo bližšie rozoberieme v ďalšej podkapitole. Na problémoch v zemiakarstve má taktiež vplyv celkový pokles spotreby zemiakov na Slovensku a v Košickom kraji jeden špecifický faktor a tým je vysoká kriminalita v oblastiach pestovania zemiakov. V Košickom kraji sa veľká časť vysiatych plôch nachádza v blízkosti sociálne vylúčených skupín obyvateľstva a bolo už mnoho dokonca aj mediálne zdokumentovaných prípadov, kedy svoje sociálne problémy riešili rabovaním na ornej pôde vysiatej zemiakmi, čo spôsobovali producentom značné škody. Ďalší možný faktor nízkej atraktivity pri pestovaní zemiakov je jeho charakter, keďže začiatkové vstupy sú pri produkcii zemiakov vyššie ako pri obilí a taktiež je ich hektárová úrodnosť nadpriemerne premenlivá v porovnaní s inými plodinami a spôsobuje vysokú neistotu, ktorá poľnohospodárov odrádza.

Podľa úspešného zemiakara Mrváňa „Zemiak dokáže zarobiť na seba oveľa viac ako bežné poľné plodiny, aj keď sú pri ňom oveľa vyššie náklady. Vstupy do jedného hektára sa pohybujú okolo 4 000 eur. Ale ak máte kvalitné sadivo a urobíte dobré ošetrovanie, tak je ekonomika oveľa lepšia ako pri obilninách či slnečnici“¹.

Toto tvrdenie značí že za splnenia určitých nákladných podmienok môže byť pestovanie zemiakov na Slovensku výhodné, avšak v Košickom kraji to je ťažšie, keďže hektárové úrody sú podpriemerne v porovnaní s celým Slovenskom a taktiež sú v Košickom kraji v priemere nižšia schopnosť farmárov investovať do kapitálovo náročnejších technológií a taktiež má Košický kraj aj menej kvalifikovaných pracovníkov v poľnohospodárstve, čo produkcia zemiakov vyžaduje. Za poklesom produkcie zemiakov v Košickom kraji však z časti tiež stala diskriminačná politika roku 2004 – 2008 zemiakov pri podpornej politike,

¹ <http://www.agroporadenstvo.sk/>

vysoká investičná náročnosť, prudké zmeny cien a nízka úroveň hektárových v porovnaní s ostatnými plodinami. Zemiaky proste potrebujú vysoko odborný prístup a vysoký objem investície čo si vyžaduje väčšie farmy, ktoré dokážu znášať lepšie požiadavky na pestovanie zemiakov, čo v Košickom kraji výrazne chýba. Ak k tomu všetkému prirátame ešte kriminalitu spojenú s produkciou zemiakov jasne nám vyjde, že ich pestovanie nie veľmi atraktívne. Na nejaký významný rozvoj zemiakarstva v Košickom kraji sa dá len ťažko pomýšľať.

2.5. Ekonomická výkonnosť poľnohospodárstva v Košickom kraji

2.5.1. Tvorba cien poľnohospodárskych výstupov Košického kraja

Rastlinná výroba je základná časť poľnohospodárstva, keďže je limitujúcim činiteľom rozvoja živočíšnej výroby a produkcie potravín. Limitujúci vplyv na živočíšnu výrobu má tá časť rastlinnej produkcie smerujúca na výkrm hospodárskych zvierat. Po roku 1989 sa zmenil pomer rastlinnej produkcie a živočíšnej v prospech rastlinnej, ale zmenil sa aj pomer ceny vstupov a výstupov, keďže medzi rokom 1989 a 2006 cena vstupov na celom Slovensku vzrástla 4,1 násobne, kým cena poľnohospodárskej produkcie 1,7 krát, čo spôsobilo najmä vysoký tlak obchodných reťazcov a nízka schopnosť výrobcov v Košickom kraji ako aj na Slovensku spoločne koordinovať vývoj svojich odbytových cien a tým sa poľnohospodárstvo na Slovensku zostalo úplne odkázané na podpory z Európskej únie a štátneho rozpočtu.

Obrázok 2.3 vývoj svetových cien kukurice a bravčového mäsa

Poľnohospodárska produkcia v Košickom kraji sa podieľa približne 9-11 % na celoslovenskej produkcii v peňažnom vyjadrení. V Košickom kraji bol zaznamenaný výrazný nárast bežných cien rastlinnej poľnohospodárskej produkcie od roku 1998. Tento nárast bežných cien produkcie má na svedomí rast cenovej hladiny čiže vstupov do výroby, čo je prirodzeným javom každej ekonomiky, ale aj mierne zvýšenie celkovej produkcie v tonách, spôsobené najmä investovaním do modernejších technológií. Na odbytové ceny poľnohospodárov Košického kraja majú najvyšší vplyv svetové ceny poľnohospodárskych komodít, ktoré sa tvoria na svetových burzách. Tento vplyv je spôsobený tým, že slovenský trh je zapojený do medzinárodného obchodu. Je jasné, že burzové ceny nebudú totožné s tými u nás, len ich ovplyvňujú. Napríklad ceny obilnín v Slovenskej republike sú však o niečo nižšie ako v iných západoeurópskych krajinách, čo má za následok najmä prevaha ponuky nad dopytom. Na Slovensku sa taktiež obchoduje iba s malými objemami obilnín a nie je tu výraznejší záujem väčších spoločností. Cena na burze je závislá na úrode najväčších producentov obilia. Napríklad pšenica najvyšší vrchol dosiahla roku 2008, kedy sa jej cena dostala na úroveň 1200 USD za bušľ, ale neskôr prudko klesla. Tento cenový rekord bol spôsobený zlou úrodou u významných producentov pšenice najmä v Rusku, Ukrajine a Kanade. Ďalej je potrebné ešte podotknúť, že cena obilnín najmä kukurica ovplyvňuje cenu mäsa, keďže je jedným z hlavných vstupov pri produkcii mäsa. Úspech poľnohospodárov v Košickom kraji je však len čiastočne daný svetovými cenami, ich úspech taktiež závisí cien vstupov, od nákladovej efektívnosti produkcie, vzdelania a od prírodných podmienok v ktorých hospodária, ktoré sú pre nich určitým mantinelom, ale aj od hospodárskej politiky štátu, čomu sa dá dať za príklad zrušenie zvýhodnenej spotrebnej dane roku 2011 z motorovej nafty, takzvanej červenej určenej k poľnohospodárstvu, čo sa premietlo do zvýšených nákladov a malo to nepriaznivý efekt. V Košickom kraji sa nachádza 56 poľnohospodárskych producentov hospodáriacich ako družstvo alebo obchodná spoločnosť s počtom zamestnancov nad dvadsať. Ďalej je potrebné dodať, že okrem týchto 56 malých, stredných a zopár aj väčších producentov existuje ešte veľké množstvo veľmi malých samostatne hospodáriacich roľníkov. Obchodne reťazce túto roztrieštenosť poľnohospodárskej produkcie využívajú a tlačia ceny komodít na minimum. Ak by dokázali poľnohospodári v Košickom kraji, najlepšie aj na národnej úrovni sa spojiť a spoločne koordinovať svoj odbyt ich vplyv na tvorbu cien by bol podstatne vyšší. V takomto prípade by pre obchodne reťazce mohlo byť výhodnejšie ponúknuť im vyššie výkupné ceny ako dovážať z iných krajín. Úspech tejto hypotézy však závisí od veľa vnútorných a vonkajších faktorov, čo by si vyžadovalo hlbšiu analýzu.

2.5.2. Ekonomická analýza poľnohospodárskej produkcie v Košickom kraji

Tabuľka 2.4 Rastlinná produkcia v eurách na 1 hektár poľnohospodárskej pôdy

	2008	2009	2010	2011	2012
Rastlinná produkcia					
Bratislavský kraj	748	569	575	985	794
Trnavský kraj	778	565	702	962	838
Trenčiansky kraj	535	405	428	560	567
Nitriansky kraj	901	628	749	1028	1 055
Žilinský kraj	161	118	137	175	197
Banskobystrický kraj	329	188	195	306	352
Prešovský kraj	224	145	135	225	291
Košický kraj	493	293	303	406	535
Slovenská republika	559	385	443	623	630

Vlastne vypracovanie, zdroj: Štatistický úrad SR

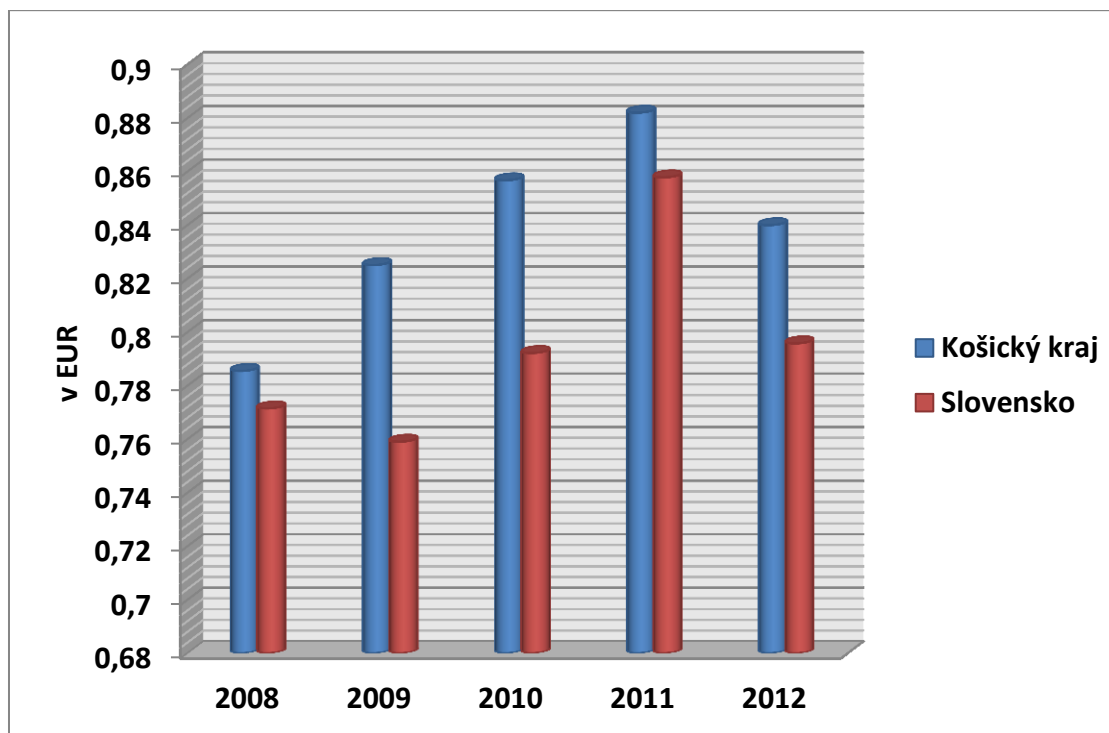
Tabuľka 2.5 Živočíšna produkcia v eurách na 1 hektár poľnohospodárskej pôdy

	2008	2009	2010	2011	2012
Živočíšna produkcia					
Bratislavský kraj	835	717	796	854	867
Trnavský kraj	914	756	845	938	973
Trenčiansky kraj	1156	843	734	776	899
Nitriansky kraj	778	628	608	687	765
Žilinský kraj	551	396	452	485	534
Banskobystrický kraj	412	285	381	498	558
Prešovský kraj	390	268	296	346	329
Košický kraj	330	259	266	258	292
Slovenská republika	664	515	544	607	659

Vlastná tvorba Štatistický úrad SR

Ak sa pozrieme na vývoj hrubej poľnohospodárskej produkcie (poľnohosp. produkcia bez vedľajších činností v eur) na 1 hektár poľnohosp. pôdy Košického kraja, tak zistíme že živočíšna produkcia prešla hlbokým pádom, čo okrem tohto dokumentuje aj pokles stavu hospodárskych zvierat na rozdiel od rastlinnej produkcie, kde rástla hrubá produkcia na 1 hektár. U rastlinnej produkcie stagnovala a klesala najmä produkcia ovocia a zemiakov a naopak hodnota produkcie obilia a olejnin stúpala. V košickom kraji z roka na rok rastie produktivita práce, ale aj hrubá poľnohospodárska produkcia na jeden hektár a to najmä u rastlinnej produkcie. Avšak v priemere za posledných 10 rokov nedosiahla hrubá rastlinná produkcia na hektár ani jeden rok úroveň celého Slovenska aj keď produkčný potenciál má zrovnateľný, čo sme už spomenuli na začiatku kapitoly. Medzi dôvod prečo Košický kraj dosahuje podpriemernú úroveň produkcie na hektár, aj keď prírodné podmienky má Košický kraj v porovnaní so slovenským priemerom približne zhodné je fakt, že v Košickom kraji bolo za posledných desať rokov veľmi nízky objem hmotných investícií v poľnohospodárstve. Hodnota obstaraných hmotných investícií na 1 hektár poľnohosp. pôdy je vysoko podpriemerná v porovnaní s úrovňou na celom Slovensko, čo núti poľnohospodárov používať nákladovejšiu a zastaranejšiu technológiu. Priemerná úroveň hrubých investícií v poľnohospodárstve Košického kraja bola od roku 2008 do 2012 na úrovni 249 eur na jeden hektár v porovnaní s 328 eur na hektár za celé Slovensko. To sa však čiastočne kompenzuje nízkymi mzdami, čo dáva možnosť poľnohospodárom v Košickom kraji v porovnaní s Nitrianskym krajom najímať veľmi lacnú pracovnú silu, aj keď priemerne mzdy za celú ekonomiku sú v Košickom kraji podobné ako v Nitrianskom kraji. Rastlinná produkcia Košického kraja sa v roku 2012 mierne priblížila celoštátnej produkcii na 1 hektár, čo bolo spôsobené suchom na západe a slušnou úrodou na východe a silným suchom na západe Slovenskej republiky. Špecifikom Košického kraja v porovnaní s ostatnými krajom je aj nižšia hodnota produkcie na 1 zamestnanca a týka sa to najmä živočíšnej produkcie na rozdiel od rastlinnej pri ktorej je produktivita práce ešte na obstojnej úrovni, aj keď vzhľadom na pôdno-klimaticke podmienky by mohla byť vyššia.

Graf 2.8 Ekonomická nákladovosť vstupov na jedno euro celkovej poľnohospodárskej produkcie (hrubého obratu)

Vlastne vypracovanie, zdroj: Štatistický úrad SR

Vhodným ukazovateľom pre zhodnotenie ekonomickej výkonnosti je nákladovosť vstupov na na euro celkovej produkcie bez započítania nákladov súvisiacich so zamestnancami a dlhodobým majetkom, čiže hodnota medzispotreby na 1 euro hrubého obratu. Podľa štatistického úradu Hrubý obrat predstavuje celkovú produkciu výrobkov, tovaru a služieb (komerčných a nekomerčných) vyprodukovanú produkčnými jednotkami v danom období, pričom je zahrnutá aj produkcia, ktorá nevstupuje na trh. Čím je nižšia medzispotreba na 1 euro hrubého obratu, tým je produkcia menej nákladovo náročná a tým je vyššia ekonomická efektívnosť. Medzispotreba predstavuje hodnotu všetkých výrobkov (iných ako fixný kapitál) a služieb spotrebovaných za príslušné obdobie pri produkcii iných výrobkov a služieb. Tento ukazateľ ma úzke spojenie s hrubou pridanou hodnotu, keďže ak by sme medzispotrebu odčítali od hrubého obratu mala by nám vyjsť hrubá pridaná hodnota avšak nemalo by to dostatočnú vypovedaciu hodnotu, keďže mi potrebuje zistiť efektivity produkcie. Za sledované päť ročné obdobie bola nákladová náročnosť obratu za podnikateľské subjekty s počtom zamestnancov nad 20 v Košickom kraji na úrovni okolo 84 centov, v párovaní so Slovenskom kde je hodnota medzispotreby na 1 euro obratu na úrovni

79 centov, čo sa zdá na prví pohľad markantní rozdiel ale v skutočnosti je dosť vysoký a má významný vplyv na životaschopnosť podnikov. Napríklad v porovnaní s Nitrianskym krajom by tento rozdiel bol ešte väčší. Taktiež podpriemerná hodnota ukazovateľa v Košickom kraji by bola aj pri hodne medzis potreby na 1 euro tržieb. Keďže prírodné podmienky má Košický kraj, ako sme už spomenuli sú priemerne dokonca mierne nadpriemerné oproti Slovenskému priemeru, treba hľadať dôvod nízkej ekonomickej efektivity najmä v nízkej úrovni investícií, čo je dlhodobý jav, ale aj to že priemerná výmera fariem v Košickom kraji je podstatne nižšia ako je priemer na Slovensku, čo nedáva možnosť Košickému kraju dosiahnuť vyššie úspory z rozsahu. Dá sa len ťažko povedať presná príčina nízkych investícií, ale rozhodne k tomu prispieva všeobecná nízka kúpna schopnosť obyvateľstva Košického kraja a veľké množstvo malých fariem v porovnaní napríklad s Trenčianskym krajom. Podľa zistení majú väčšie farmy nižšiu ekonomickú náročnosť celkovej produkcie. Taktiež u väčších fariem sa čaká že budú ochotné investovať viac do modernizácii svojho strojového parku ako viac menších fariem, ktoré skôr uprednostnia zastaranejšiu techniku. Taktiež výška hmotných investícií závisí od prijatých poľnohospodárskych podpôr, ktoré sú v Košickom kraji na hektár poľnohosp. pôdy nižšie, keďže prírodné podmienky sú ňom v celku nadpriemerné. Ďalším významným problémom je nízky počet kvalifikovaných zamestnancov na hektár obhospodarovanej pôdy, čo je taktiež jeden z významných vplyvov nízkej efektivity výroby. Napríklad taký Trenčiansky kraj ktorý má výrazne vyššiu hodnotu investícií na hektár obhospodarovanej pôdy a taktiež viac väčších fariem, aj keď má o niečo nižší potenciál rastlinnej produkcie oproti Košickému kraju, avšak jeho rastlinná produkcia na hektár je značne vyššia ako v Košickom kraji. Určitú výhodu majú farmári v Košickom kraji oproti farmárom na západnom Slovensku pri prenájme poľnohospodárskych pôd, keďže cena pôdy je v Košickom kraji takmer dvakrát nižšia ako na západe a dáva to určitú nákladovú výhodu napríklad oproti poľnohospodárom v Bratislavskom kraji, kde sú ceny pôd podstatne vyššie. Ďalej treba tiež podotknúť, že na vysokej nákladovej efektivite a vysokom zhodnotení vstupov hrajú okrem hmotných investícií významný faktor a to investovanie do výskumu a vývoja. Taktiež tento faktor, ktorý sa zaoberá optimalizáciou produkcie, hľadaním nových a efektívnejších možností zhodnotenia vstupov, ale aj vývojom lepších výrobných postup je veľmi dôležitý pre rozvoj v poľnohospodárstve. V tomto ukazovateli za posledných 10 rokov si podstatne polepšil a to najmä rok 2012. Vyššiu hodnotu investícií do vedy a výskumu odzrkadľuje fakt že v Košickom kraji sa nachádza druhé najväčšie mesto republiky. Na záver ešte podotkneme, že poľnohospodárstvo v Košickom kraji má nízku efektivitu výroby na čom sa primárne podieľa živočíšna výroba, čo podrobnejšie rozoberieme v ďalšej podkapitole, ale

má potenciál dobehnúť celoštátny priemer v rastlinnej produkcii na jeden hektár, keďže ma pomerne ideálne podmienky na pestovanie mnohých plodín, ale bez rastu investícií na jeden hektár to bude len ťažko uskutočniteľné. V košickom kraji by bolo vhodné vytvárať väčšie farmy, ktoré by dokázali efektívnejšie produkovať a taktiež zvýšiť počet kalcifikovaných zamestnancov v poľnohospodárstve, ktorý by mohli priniesť viac kvalitných výrobných postupov a podporiť inováciu. Keďže je poľnohospodárstvo v Košickom kraji rozkúskované na veľké množstvo producentov, ktorí sami nedokážu ovplyvniť cenu svojej produkcie. Z ekonomickej stránky by poľnohospodárom v Košickom kraji, ale aj na celom Slovensku pomohlo ak by vytvárali spoločne odbytové združenia prostredníctvom, ktorých by mohli spoločne postupovať pri odbyte svojej produkcie a vydobýť si lepšie výkupné ceny, ktoré by zlepšili ich možnosti v obstaraní hmotných investícií.

2.5.3. Zrovnanie živočíšnej produkcie s rastlinnou v Košickom kraji

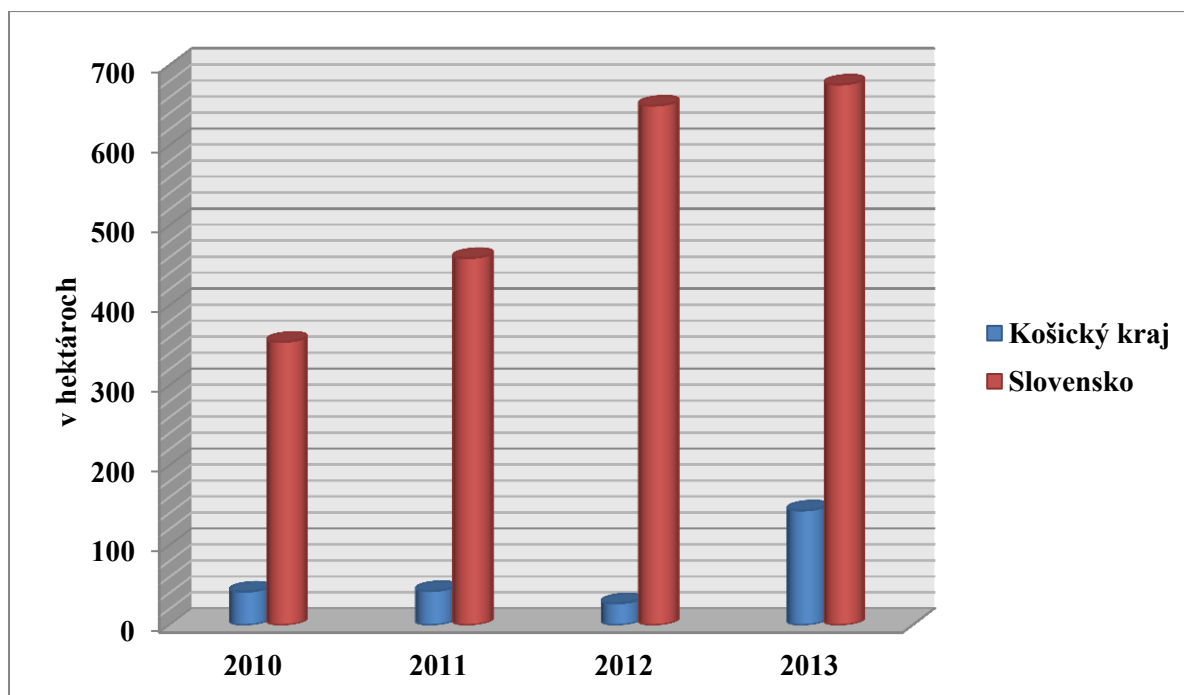
Ak by sme zrovnali rastlinnú produkciu v Košickom kraji s živočíšnou došli by sme k záveru, že hodnota rastlinnej produkcie stúpa s vysokými výkyvmi a naopak živočíšna výroba prudko klesá. V roku 1999 ešte prevládala hodnota živočíšnej produkcie na rastlinnou, avšak do roku 2012 sa tento stav úplne zmenil. Živočíšna výroba v Košickom kraji hlboko stagnuje. Okresi Košického kraja v ktorých prevláda živočíšna výroba majú horšie hospodárske výsledky na v porovnaní s okresmi zameranými na rastlinnú produkciu a taktiež je hodnota produkcie živočíšnej na 1 hektár poľnohospodárskej pôdy najnižšia z všetkých krajov Slovenskej republiky. Jedna z príčin je napríklad najnižšia výroba mlieka na jednu kravu v zrovnaní s ostatnými kraji, čo hovorí o nízkej efektívite. Ďalšími príčinami sú nízka intenzita chovu ošípaných a hydiny na 100 ha ornej pôdy, ale aj nízka úroveň intenzity chovu oviec a kráv na 100 ha poľnohosp. pôdy v porovnaní s ostatnými kraji. Živočíšna produkcia v Košickom kraji v zrovnaní so zvyškom krajiny ako keby zaspala dobu. Tento klesajúci trend živočíšnej výroby okrem nízkej efektivity Košického kraja je spôsobený aj makroekonomickými faktormi akým je pokles dopytu po kravskom mlieku, ale aj po mäse a nízka schopnosť konkurovať zahraničným producentom, čo spôsobuje nízka produktivita a efektivita výroby. Zo zahraničia, najmä z Poľska k nám prúdia lacné a často krát menej kvalitné živočíšne komodity a domáci producenti im nedokážu konkurovať, keďže na Slovensku sú vážne sociálne problémy a ľudia často dávajú prednosť lacnejším a často aj menej kvalitným výrobkom. Podľa únie hydinárov Slovenska, prevažná väčšina reštaurácií na

Slovensku pripravuje jedla z lacnej nekvalitnej hydiny z dovozu, ktorej kurčatá obsahujú veľa vody a nikto nevie čím ich kŕmili. Tak isto aj zmeny stravovacích návykov mali určitý vplyv na pokles živočíšnej produkcie ako u mlieka, ktorému v posledných rokoch silno konkuruje sójové mlieko ale aj u mäsa kde sa prepadla spotreba najmä po bravčovom a hovädzom mäse. Napríklad Konferencia agromanažérov tvrdí, že spotreba bravčového mäsa na Slovensku sa znížila z 172 400 ton roku 2002 na 151872 ton roku 2011. Celkovo sa dá hodnotiť rastlinná produkcia oproti živočíšnej kladne, hoci aj pri produkcii niektorých komodít rastlinnej vyrobí ako u ovocia a zemiakov došlo v poslednom období k hlbokému poklesu. Z makroekonomického pohľadu je významný dôkaz o nižšej konkurencieschopnosti živočíšnej výroby v porovnaní s rastlinnou fakt, že zahraničný obchod roku 2011 s bravčovým mäsom, hydinou, mliekom je v zápornom salde, na rozdiel od zahraničného obchodu hlavných rastlinných komodít kukurice a pšenice, ktoré sú v kladom salde, čo naznačuje, že v zahraničí je lacnejšie vyprodukovať mäso ako na Slovensku. Hlavným faktorom vyššej úspešnosti rastlinnej produkcie oproti živočíšnej v Košickom kraji je však rast hodnoty celkovej produkcie na rozdiel od živočíšnej, kde klesá z roka na rok a taktiež sú aj vyššie priemerné mzdy u zamestnancoch v rastlinnej produkcii v Košickom kraji o 14 eur. U živočíšnej produkcie je do budúcnosti možné len ťažko vidieť možnosť nejakého rozvoja a zastavenia jej úpadku, keďže jej konkurencieschopnosť s živočíšnou produkciou v ostatných krajoch je kriticky nízka a ako vieme z ekonomickej teórie to čo je slabé a neefektívne z trhu postupne odchádza. Je pravdepodobne, že živočíšna výroba Košického kraja bude naďalej stagnovať a bude prispievať k agrárnej nezamestnanosti.

3. Nové možnosti rozvoja poľnohospodárstva v Košickom kraji

V košickom kraji sa nachádza veľké percento pôdy, ktorá v období plánovanej ekonomiky bola obhospodarovaná aktívne, avšak dnes sa postupne od produkcie na nej opúšťa, keďže nedokáže poskytnúť rentabilnú produkciu. V Košickom kraji je určitá disproporcia medzi úradne registrovanou poľnohospodárskou pôdou a štatisticky obhospodarovanou a tento rozdiel predstavuje 2920 hektárov a to sa dá označiť za problém. Tieto pôdy sa nachádzajú najmä v nižšie produkčných obciach Košického kraja. Možnosťou pre túto pôdu by bolo ju využiť na pestovanie rýchlorastúcich drevín určených na energetické účely. Teoreticky by bolo možné vysadiť rýchlorastúce dreviny aj na pôde používanej na potravné účely, avšak za podmienok, že nepatrí medzi primárnu poľnohospodársku pôdu.

Graf 3.1 Vývoj rozlohy poľnohosp. pôdy využívanej na pestovanie rýchlorast. drevín

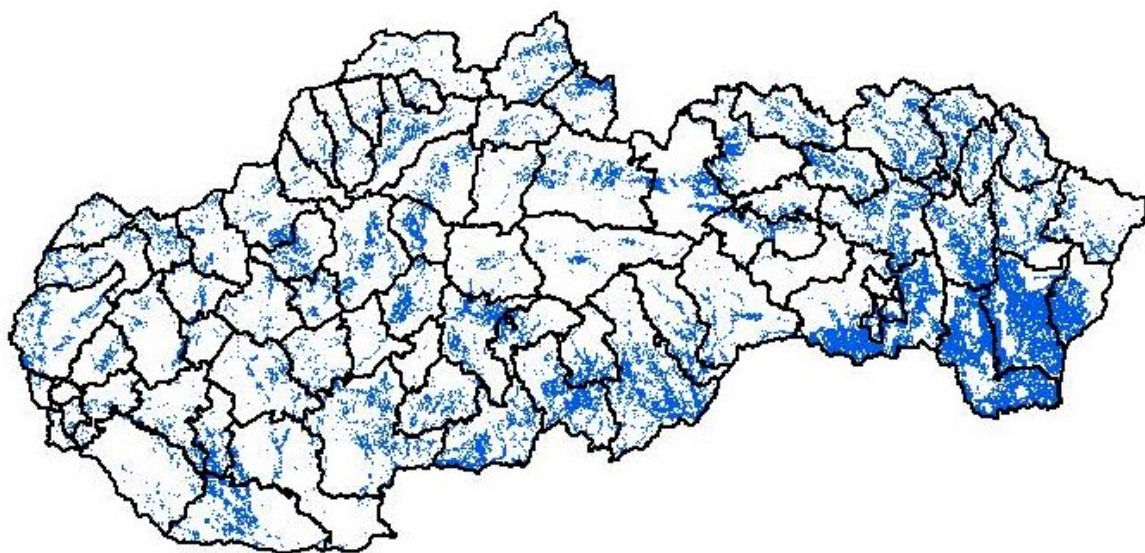
Vlastne vypracovanie, zdroj: Štatistický úrad SR

Tato nová možnosť využívania poľnohospodárskej pôdy v Košickom kraji sa stáva v dnešnej dobe vždy viac aktuálnejšie, keďže súčasný trend smeruje čím ďalej k využívaniu

obnoviteľných zdrojov a taktiež v oblastiach nízkej rentability pôdy, kde sa opúšťa od poľnohospodárstva by mohla čiastočne tlmieť vzniknutú agrárnu nezamestnanosť. V Švédsku je pestovanie rýchlorastúcich drevín už podstene udomácnene a pestuje sa už na rozlohe mnoho tisíc hektároch pôdy. Aj keď sa na prvý pohľad nezdá, ale pestovanie rýchlorastúcich drevín ma významný súvis s poľnohospodárstvom, keďže rýchlorastúce dreviny sa produkujú na poľnohospodárskej pôde, kde nie je ekonomicky rentabilné pestovať napríklad obilie alebo zemiaky a dávajú možnosť využívať tieto pôdy, ktoré by ináč neboli využívané. Jednou z možných alternatív využitia poľnohospodárskej pôdy, ktorú nie je možné z dôvodu prírodných predpokladov efektívne využívať na výrobu potravín, je produkcia biomasy. Medzi hlavne zdroje biomasy patria rýchlo rastúce dreviny Agát biely, Švédska vrb, Topole alebo aj Paulownia pôvodom z Číny. Rýchlorastúce dreviny majú oproti lesom predovšetkým tú výhodu, že doba medzi výsadbou a ťažbou je podstatne kratšia. Pohybuje sa na úrovni okolo 3 – 4 rokov. Rýchlorastúce dreviny zároveň dokážu ročne vyprodukovať väčší objem biomasy na rovnakej ploche. Hlavným motívom využívania rýchlorastúcich drevín je ich energetické zhodnotenie, dajú sa pomerne lacno využiť na vykurovanie domácnosti. Hlavným signálom k využívaniu rýchlorastúcich drevín je potreba nahradzovať neobnoviteľne zdroje zdrojmi obnoviteľnými. Väčšina domácnosti v Košickom kraji vykuruje plynom, ktorého cena za posledné roky pravidelne stúpala. Z dlhodobého vývoja sa dá konštatovať, že cena plynu bude naďalej rásť. V budúcnosti bude rásť cena plynu a tým vykurovania súbežne s rastom dopytu v Košickom kraji po alternatívnom zdroji vykurovania. Už len roku 2012 oproti roku 2005 sa znížila spotreba plynu v Košickom kraji až o 29 %, čo znamená že časť obyvateľstva musel prejsť na vykurovanie tuhými palivami. Alternatívnym zdrojom by bolo aj uhlie, ale ak zoberieme do úvahy jeho ekologickú záťaž, jeho nulové zásoby v Košickom kraji a jeho neobnoviteľný charakter, tak nám vyjde že spoločnosť sa bude pravdepodobne pozeráť iným smerom a to najmä po obnoviteľných zdrojoch akými sú rýchlorastúce dreviny. Ďalší fakt je že cena uhlia na vykúrenie jedného domu je len o málo nižšia ako cena plynu a taktiež vysoká pravdepodobnosť jej rastu v budúcnosti, keďže ide o neobnoviteľný zdroj, ktorý sa časom vyčerpá. Ďalej by trepalo pripomenúť fakt že produkcia rýchlorastúcich drevín, má aj mimo produkčný úžitok, korene vrb dokážu pomerne dosť úspešne čistiť znehodnotenú podzemnú vodu. Dá sa jasne dokázať, že produkcia rýchlorastúcich drevín ma vysoký prínos z environmentálnej stránky, ekonomickej, ale aj sociálnej a to najmä na vidieku Košického kraja, kde v súčasnosti je, ale aj bude dopyt po alternatívnom vykurovaní vyšší ako napríklad na západe Slovenska, keďže v priemere je podiel výdajov domácnosti používajúcich plyn na vytápanie v Košickom kraji vyšší ako na západe, čo je spôsobené nižšími

priemernými mzdami v Košickom kraji a ceny plynu sú také iste v Bratislavskom kraji ako v Košickom kraj. Do budúca sa dá len s malou pravdepodobnosťou očakávať vysoko nadpriemerný rast miezd na vidieku Košického kraja, ktorý by mohol podstatne znížiť dopyt po alternatívnych a hlavne lacnejších zdrojoch vykurovania, keďže sa nachádza na periférii a je v ňom veľmi slabá infraštruktúra, čo potvrdzuje aj fakt, že v poslednom období sa rozdiel medzi HDP na obyvateľa medzi Košickým krajom a celým Slovenskom zväčšoval v prospech celého Slovenska.

Obrázok 3.1 Mapa vyznačujúca oblasti vhodné na pestovanie rýchlo rastúcich drevín

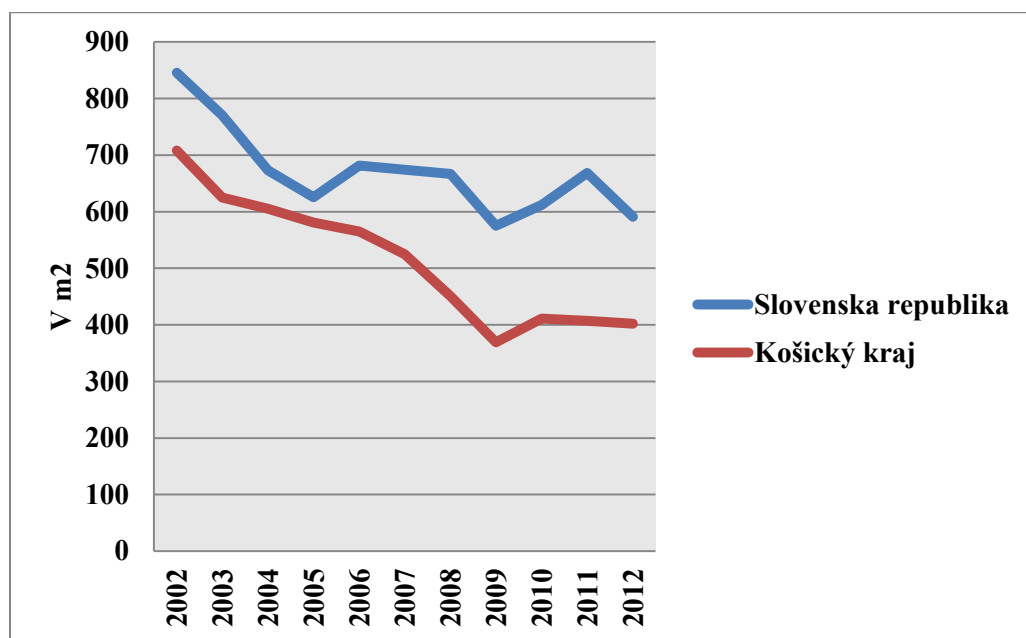

Zdroj: [zwww.podnemapy.sk](http://www.podnemapy.sk)

Produkcia rýchlorastúcich drevín na Slovensku je taktiež finančne podporovaná z európskych fondov. Podpora zakladania rýchlorastúcich drevín je v programovacom období 2007–2013 bolo možné poskytnúť v rámci Programu rozvoja vidieka SR 2007–2013. Na základe štatistiky sa dá usúdiť, že jej produkcia je ekonomicky efektívna, keďže za sledované obdobie narástla plocha využívaná na pestovanie týchto drevín. Výkupne ceny štiepky z rýchlorastúce drevín sa pohybuje na úrovni okolo 50 eur za tonu. Podľa národného lesníckeho centra Zvolen je možné na optimálnom stanovišti vyprodukovať každé 3 roky až 65 ton drevnej hmoty. Efektívnosť produkcie rýchlorastúcich drevín závisí od rôznych faktorov, no najmä od pôdno-klimatických vlastností pôdy na ktorej sú pestované, ale taktiež od blízkosti

odberateľov, čo je v tomto prípade výzvami faktor, keďže preprava štiepky je značne nákladná. Košický kraj ma v porovnaní so zvyškom Slovenska ideálne pôdno-klimaticke podmienky aj na území poľnohospodárskej pôdy nespádajúcich do primárneho pôdneho fondu, kde zo zákona je zakázané pôdu využívať na iné ako potravinové účely. Dôvod prečo ma Košický kraj také nadštandardne podmienky je fakt, že rýchlorast. dreviny uprednostňujú zamokrene pôdy a teplu klímu. Silno zamokrene pôdy nachádzajúce sa v teplých oblastiach Východoslovenskej nížiny (nachádzajúca sa v Košickom kraji) dávajú ideálne podmienky na pestovanie týchto drevín. Túto výhodu ďalej umocňuje fakt, že v tejto oblasti (okres Michalovce a okres Trebišov) sa nachádza len malo lesov, čo nedáva možnosť obyvateľom obci si lacno obstaráť drevo z miesených lesov ako tomu môže byť napríklad v okrese Rožňava. V obciach juhovýchodu Košického kraja v okresoch Michalovce a Trebišov je až 20 percentná nezamestnanosť a nízke mzdy a takmer úplná odkázanosť na plyn prípadne uhlie, čo by mohlo znamenať vysoký odbytový potenciál v tomto regióne. V budúcnosti sa ukáže akú skutočná perspektíva majú rýchlorastúce dreviny, fakt je že za posledné roky záujem o ne prudko rastie a dá sa predpokladať že to bude pokračovať.

Graf 3.2 Spotreba zemného plynu v m² za rok na jedného obyvateľa

Vlastné vypracovanie, zdroj : Štatistický úrad SR

Záver

Na záver zhodnotíme komplexne poľnohospodárstvo Košického kraja. Košický kraj je druhý najľudnatejším krajom a nachádza sa v ňom druhé najväčšie mesto Slovenska Košice. Na začiatok treba povedať, že celková ekonomická výkonnosť Košického kraja je podstatne nižšia ako na celom Slovensku a za posledných desať rokov sa tento rozdiel značne prehĺbil. Podiel poľnohospodárskej pôdy v Košickom kraji na celkovej výmere je približne na úrovni 50 %, čo predstavuje priemer Slovenska. V košickom kraji prevláda orná pôda nad trvalo trávnatými porastmi. V Košickom kraji sa taktiež nachádzajú aj vinice, ktoré zaberajú približne 1 % poľnohospodárskej pôdy. Košický kraj disponuje rôznorodou štruktúrou pôdneho fondu a nachádzajú sa v ňom rôzne klimatické oblasti, od chladných až po pomerne veľmi teple, na ktorých je možné vypestovať aj teplomilne melóny.

Postavenie celkovej poľnohospodárskej produkcie na HDP v Košickom kraji je podpriemerne klesajúce v porovnaní s celým Slovenskom a za rok 2011 predstavuje okolo 2,5 %. Celkovo je produkčný potenciál pôd Košického kraja mierne nadpriemerný v porovnaní s produkčným potenciálom za celé Slovensko. Dá sa jasne konštatovať že v produkcii v tonách na jeden hektár najdôležitejších plodín a to obilnín, viacročných krmovín, zemiakov a olejnín v priemere za posledný dvanásť rokov zďaleka nedosahuje úroveň hektárových úrod za celé Slovensko. Toto zistenie jasne hovorí o tom že poľnohospodárstvo Košického kraja nedosahuje svojho potenciálu a vyvíja sa ako neefektívne, aj keď z roka na rok v priemere zvyšuje výšku hektárových úrod. Celé Slovensko nedosahuje svojho potenciálu, avšak v Košickom kraji je tento stav ešte horší. Stav rastlinnej produkcie v Košickom kraji nie je ideálny no v porovnaní s živočíšnou sa dá označiť ešte ako uspokojivý. Živočíšna produkcia Košického kraja je najmenej efektívna z všetkých krajov slovenskej republiky. V rozvoji živočíšnej výroby sa nečrtá žiadna optimistická budúcnosť, keďže je zo všetkých krajov Slovenska dosahuje najnižšiu efektivitu a potrebovala by mnoho investícií a inovácií, na rozdiel od rastlinnej výroby, kde je situácia o niečo lepšia. Hlavnou príčinou tohto nepriaznivého stavu či už pri rastlinnej alebo živočíšnej produkcii je dlhodobu vysoko podpriemerná (dokonca o jednu tretinu) úroveň investícií na jeden hektár poľnohospodárskej pôdy v porovnaní s priemerom za celé Slovensko. To sa výrazne odzrkadľuje na ekonomickej nákladovosti vstupov na jedno euro celkovej produkcie poľnohospodárov. To všetko hovorí o nízkej efektivite produkovať poľnohospodárske komodity a to najmä platí pri živočíšnych komoditách a zemiakoch. Vplyv nízkej úrovni modernizácie na náklady sa mierne

kompenzuje možnosťou najímať veľmi lacnú pracovnú silu a pomerne lacno prenajímať pôdu od vlastníkov v porovnaní so západným Slovenskom. Vplyv na nízke investície má najmä prevaha menších fariem v zrovnaní so slovenským priemerom, čo znižuje úroveň výšku z rozsahu. Taktiež je v Košickom kraji podpriemerný počet kvalifikovaných zamestnancov v poľnohospodárstve v porovnaní so slovenským priemerom. Jedine vinárstvo v Košickom kraji sa vyvíja veľmi úspešne a podieľa sa aj na mimoprodukčných prínosoch pre región formou agroturizmu. Poľnohospodárom v Košickom kraji, ale aj na celom Slovensku by pomohlo ak by spoločne postupovali pri odbyte svojej produkcie, čím by si mohli vydobýť lepšie ceny u obchodných reťazcov. Poľnohospodárska produkcia určená na výrobu potravín dáva možnosť rozvoju vidieka košického kraja v oblastiach primárneho pôdneho fondu, kde sú vyššie kvality pôd, avšak v oblastiach nižšej kvality je možné hľadať alternatívne využitia. V oblastiach nižšej kvality orných pôd, najmä zamokrených pôd by bola možnosť rozvoja formou výsadby rýchlorastúcich drevín, ktorých biomasa by v budúcnosti mohla čiastočne nahradiť neobnoviteľné zdroje a zohrať významnú úlohu na rozvoji vidieka.

Vývoj poľnohospodárskeho odvetvia v Košickom kraji súvisí značne s vývojom Slovenska a s skutočnosťou, že Slovenská republika bola dlhé roky plánovanou ekonomikou a prešla náhlím obdobím transformácie v devedesiatých rokoch, čo sa prejavilo nepriaznivo na dlhodobom zaostávaní poľnohospodárskeho odvetvia v porovnaní so západnou Európou. Poľnohospodárstvo je v niektorých periférnych obciach Košického kraja takmer monopolným poskytovateľom práce a tým je jeho podiel na rozvoji daných lokalít významný. V košickom kraji má do budúcnosti poľnohospodárstvo možnosť zvýšiť svoju ekonomickú výkonnosť a taktiež čiastočne vrátiť späť postavenie, ktoré malo v histórii ak sa poučí z chýb a využije príležitostí, ktoré mu budú dané.

Zoznam literatúry :

- [1] RAJČÁKOVÁ, Eva. Regionálny rozvoj a regionálna politika Európskej únie. 1. Vyd. Bratislava: Geografika, 2009. 133 s. ISBN: 9788089317097
- [2] BUČEK, Milan. Regionálna ekonómia a politika. 1. Vyd. Bratislava: Lura Edition, 2010. 269 s. ISBN: 9788080783624
- [3] KOVAČ, Karol. Udržateľné a multifunkčné poľnohospodárstvo. 1. Vyd. Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita, 2008. 184 s. ISBN: 9788055201108
- [4] BUCHTA, Stanislav. Sociálne zmeny poľnohospodárskej populácie – proces postupného statusového pádu. Výskumný ústav ekonomiky a poľnohospodárstva. 2013, č. 4, s. 110. ISSN 1335-6186
- [5] VALACH, Maroš . Význam poľnohospodárstva a jeho sociálna funkcia v krajocho SR. Výskumný ústav ekonomiky a poľnohospodárstva. 2013, č. 4, s. 110. ISSN 1335-6186

Internetové stránky:

- [6] <http://px-web.statistics.sk/PXWebSlovak/>
- [7] <http://www.statistics.sk/>
- [8] <http://www.apa.sk/>
- [9] <http://www.podnemapy.sk/>
- [10] <http://www.polnoinfo.sk/>
- [11] <http://www.agroprogress.sk/>
- [12] <http://www.agroporadenstvo.sk/>
- [13] <http://www.vupop.sk/>

Zoznam skratiek:

EUR – euro

SR – Slovenská republika

HDP – hrubý domáci produkt

Prehlásenie o využití výsledkov bakalárskej práce

Prehlasujem, že

- som bol oboznámený s tým že na moju bakalársku prácu sa plne vzťahuje zákon č. 121/2000 Zb. – autorský zákon, najmä § 35 – použitie diela v rámci občianskych a náboženských obradov, v rámci školských predstavenia použitie diela školského a § 60 – školské dielo;
- beriem na vedomie, že Vysoká škola baňská – Technická univerzita Ostrava (ďalej len VŠB-TUO) má právo neziskovo, k svojej vnútornej potrebe, bakalársku prácu použiť (§ 35 ods. 3);
- súhlasím s tým, že bakalárska práca bude v elektronickej podobe archivovaná v Ústrednej knižnici VŠB-TUO a jeden výtlačok bude uložený u vedúceho bakalárskej práce. Súhlasím s tým, že bibliografické údaje o bakalárskej práci budú zverejnené v informačnom systéme VŠB-TUO;
- bolo dohodnuté, že s VŠB-TUO, v prípade záujmu z jej strany, uzavriem licenčnú zmluvu s oprávnením užiť dielo v rozsahu § 12 ods. 4 autorského zákona;
- bolo dohodnuté, že užiť svoje dielo, bakalársku prácu, alebo poskytnúť licenciu k jej využitiu môžem len so súhlasom VŠB-TUO, ktorá je oprávnená v takomto prípade od mňa požadovať primeraný príspevok na úhradu nákladov, ktoré boli VŠB-TUO na vytvorenie diela vynaložené (až do ich skutočnej výšky).

V Ostrave dňa 9.5.2014

.....
Gabriel Ujjobbágy

Adresa trvalého pobytu študenta:

Kucík 22

044 19 Ruskov

Slovenská republika